

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет управління
Кафедра публічного управління та митного адміністрування

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

за темою: «Розвиток митної політики
в сфері забезпечення економічної безпеки»

Виконав: студент
групи МА23-1зм
Спеціальність 281
«Публічне управління та
адміністрування»
Григоренко Т.О.

Керівник: к.держ.упр, доц.,
Разумей Г.Ю.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент:
Начальник управління по роботі
з персоналом Дніпровської митниці,
к. держ. упр.
Ярова І.В.

АНОТАЦІЯ

Григоренко Т.О. **Розвиток митної політики в сфері забезпечення економічної безпеки**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Метою магістерської роботи є сучасного стану митної політики України та розробка пропозицій щодо її удосконалення.

У роботі досліджено сутність та функції державної митної політики, вплив митної політики на економічну безпеку держави та особливості митної політики України в умовах воєнного стану. Проаналізовано ефективність митних заходів у забезпеченні економічної безпеки, окреслені проблеми митної політики держави в сфері забезпечення економічної безпеки та вивчено досвід зарубіжних країн у формуванні митної політики держави. За результатами дослідження визначено основні європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні та стратегічні напрями мінімізації загроз економічній безпеці через митну політику.

Ключові слова: митна політика, зовнішньоекономічна діяльність, митні органи, митні платежі, воєнний стан.

SUMMARY

Hryhorenko T.I. Development of the customs policy in the sphere of ensuring economic security

Qualification work for the Master's degree in the specialty 281 "Public Administration and Management". University of Customs and Finance, Dnipro, 2024.

The purpose of the master's work is to present the current state of the customs policy of Ukraine and to develop proposals for its improvement.

The work examines the essence and functions of the state customs policy, the impact of the customs policy on the economic security of the state, and the peculiarities of the customs policy of Ukraine under martial law. The effectiveness of customs measures in ensuring economic security is analyzed, the problems of the state's customs policy in the sphere of ensuring economic security are outlined, and the experience of neighboring countries in the formation of the state's customs policy is studied. Based on the results of the study, the main European vectors for improving customs policy in Ukraine and strategic directions for minimizing threats to economic security through customs policy were determined

Key words: customs policy, foreign economic activity, customs authorities, customs payments, martial law.

Список публікацій здобувача

Григоренко Т.О., Разумей Г.Ю Особливості розвитку митної політики України в контексті євроінтеграції : Державне й муніципальне управління у XXI столітті: організаційно-економічні, правові та інформаційні аспекти : Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених (21-22 листопада 2024 р.) / За наук. ред. д.е.н., доцента Капленко Г.В. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 2024. С.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	8
1.1. Сутність та функції державної митної політики	8
1.2. Вплив митної політики на економічну безпеку держави	20
1.3. Митна політика України в умовах воєнного стану	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	40
2.1. Оцінка ефективності митних заходів у забезпеченні економічної безпеки	40
2.2. Проблеми митної політики держави в сфері забезпечення економічної безпеки	55
2.3. Досвід зарубіжних країн у формуванні митної політики держави	58
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	67
3.1. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні	67
3.2. Стратегії мінімізації загроз економічній безпеці через митну політику	78
ВИСНОВКИ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97

ВСТУП

В Україні триває повномасштабна війна, ініційована Російською Федерацією. Внаслідок цього всі сфери розвитку країни зазнали впливу негативних факторів, пов'язаних із військовими діями. Особливо постраждала економічна галузь. Значне зниження доходів у підприємницькому секторі, масове закриття компаній, установ і організацій, які опинилися на тимчасово окупованих територіях, а також порушення логістичних ланцюгів призвели до зменшення надходжень до державного бюджету та місцевих бюджетів. На початковому етапі війни це спричинило значний стрибок інфляції, подорожчання споживчих і промислових товарів, а також зростання валютного курсу. Усе це негативно вплинуло на експортно-імпортні операції підприємств і зумовило зниження доходів населення загалом.

У такій ситуації для України критично важливим є продовження євроінтеграційного курсу. Проте це має супроводжуватися захистом національного ринку та вітчизняних виробників. Органам влади слід зосередитися на скоординованому управлінні процесами переміщення товарів через митний кордон і регулюванні зовнішньоекономічної діяльності. Основна мета такого регулювання – не обмеження підприємницької активності, а забезпечення максимальної захищеності національних інтересів. Це вимагає створення економічної системи, яка з одного боку, гарантує рівні умови для всіх суб'єктів господарювання, а з іншого – слугує ефективним інструментом державного впливу на економіку країни. У цьому контексті митна політика відіграє ключову роль як один із найважливіших механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та інтеграції України у світові ринки.

Ефективна митна політика є важливим інструментом регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що впливає не лише на стан внутрішнього ринку та наповнення державного бюджету, але й на розвиток співпраці з міжнародними організаціями та інституціями.

У світовій практиці митно-тарифне регулювання розглядається як один із ключових механізмів економічного впливу. Воно відповідає принципам ринкових відносин і сприяє формуванню взаємовигідного співробітництва між країнами, забезпечуючи при цьому економічне зростання в умовах конкуренції.

З огляду на стратегічний курс України на інтеграцію до Європейського Союзу та міжнародного співтовариства, особливо актуальним є вдосконалення механізмів реалізації державної митної політики. Ця політика має бути орієнтована на стимулювання зовнішньоекономічної діяльності, підвищення її ефективності, а також спрощення митних процедур і формальностей, пов'язаних із контролем товарів і транспортних засобів, які перетинають державний кордон.

Ефективна реалізація митної політики має ключове значення для забезпечення економічної стабільності, розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і зміцнення національної безпеки. В умовах воєнного стану країна стикається з новими викликами та загрозами, що вимагають оперативного реагування та адаптації митних процедур. З одного боку, є необхідність у спрощенні та прискоренні митних операцій для критично важливих імпортованих товарів, гуманітарної допомоги та продукції військового призначення. З іншого боку, актуалізується посилення заходів безпеки для протидії контрабанді, незаконному переміщенню товарів і потенційним диверсіям.

Сучасна митна політика України, яка функціонує в умовах кризи, зокрема військових дій, зазнає значних трансформацій. Їх узагальнення є необхідним для подальшого розвитку цієї сфери та визначення шляхів її вдосконалення. Митна політика відіграє важливу роль як елемент внутрішньої та зовнішньої політики країни, забезпечуючи захист національних інтересів, підтримку внутрішнього виробника, економічну безпеку та сприяючи зміцненню політичного й економічного впливу України на міжнародній арені.

У зв'язку з важливістю митної політики для держави, її масштабністю, проблемами у реалізації її основних засад, виникає необхідність всеохоплюючого вивчення її основних засад як на теоретичному, так і практичному рівнях. Питання функціонування митної політики держави на

сучасному етапі досліджувалися такими науковцями як І. Бережнюк, І. Бондаренко, А. Войцещук, С. Герчаківський, О. Годованець, О. Десятнюк, А. Крисоватий, А. Луцик, В. Мартинюк, А. Мазур, П. Пісний, Ю. Петруня, П. Пашко, Т. Тоцька, С. Терещенко, В. Ченцов тощо

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час реалізації державної митної політики.

Предметом дослідження є розвиток митної політики в сфері забезпечення економічної безпеки.

Метою роботи є дослідження тенденцій розвитку митної політики України та розробка пропозицій щодо її удосконалення у сучасних умовах.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити сутність та функції державної митної політики;
- дослідити вплив митної політики на економічну безпеку держави;
- розкрити особливості митної політики України в умовах воєнного стану;
- оцінити ефективність митних заходів у забезпеченні економічної безпеки;
- окреслити проблеми митної політики держави в сфері забезпечення економічної безпеки;
- вивчити досвід зарубіжних країн у формуванні митної політики держави;
- визначити європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні;
- окреслити стратегічні напрями мінімізації загроз економічній безпеці через митну політику.

Методологія дослідження. Теоретичне та методологічне підґрунтя даного дослідження базується на діалектичному методі пізнання, системному аналізі процесів розвитку митної політики держави, сучасних концепціях у сфері митної політики. Магістерська робота реалізована за допомогою різноманітних наукових методів, зокрема: теоретичного узагальнення, наукової абстракції,

методів індукції та дедукції, історичного методу – для вивчення еволюції митної політики держави; аналітичних та синтезуючих методів, методів групування, порівняльного аналізу, графічного представлення даних.

Інформаційну основу магістерської роботи складають дані та матеріали від відповідних органів державної влади України, які реалізують митну політику, включаючи Кабінет Міністрів України, Державної митної служби. Використовуються також нормативно-правові акти, положення, періодичні видання, наукові праці та матеріали конференцій, що стосуються розвитку митної політики держави.

Апробація та публікація матеріалів магістерської роботи. Окремі положення та результати магістерського дослідження викладені в науковій доповіді на міжнародній науково-практичній конференції: Державне й муніципальне управління у ХХІ столітті: організаційно-економічні, правові та інформаційні аспекти. «Особливості розвитку митної політики України в контексті євроінтеграції»

Магістерська робота викладена на 96 сторінках друкованого тексту, складається зі вступу, 3 розділів, висновків, 2 додатків. Список літератури містить 75 джерел. У роботі міститься 11 рисунків, 4 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Сутність та функції державної митної політики

Історичний досвід багатьох передових країн демонструє, що митні органи є важливим елементом для нормального функціонування суспільства, зокрема в контексті економічної системи. Виконуючи свої функції, митна служба стає важливим інструментом для забезпечення економічної стабільності та створення умов для розвитку національної економіки. Стійкий розвиток економіки забезпечує рівні можливості для всіх учасників господарської діяльності, що особливо важливо в умовах державного регулювання соціально-економічних процесів у глобальному контексті.

Державна митна політика має ключове значення в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів, сприяючи розвитку зовнішньоекономічної діяльності та забезпеченню захисту національних економічних інтересів. З історичної точки зору, митна політика стала однією з перших форм державного регулювання зовнішньої торгівлі [19].

Відповідно до Митного кодексу України, митна політика визначається як система принципів і напрямів державної діяльності, спрямованих на захист економічних інтересів та забезпечення безпеки шляхом використання митно-тарифних і нетарифних методів регулювання зовнішньої торгівлі [38].

Науковці надають різні трактування сутності митної політики. Зокрема, її розглядають як комплекс принципів і заходів, що застосовуються державою для захисту митних інтересів, забезпечення митної безпеки, регулювання зовнішньоекономічної діяльності, охорони внутрішнього ринку, стимулювання економічного зростання та інтеграції України в світову економіку. Митна політика є невід'ємною частиною загальної економічної політики держави [66].

Державна митна політика – це сукупність принципів, методів та заходів, спрямованих на регулювання митної діяльності країни з метою забезпечення економічної безпеки, захисту національних інтересів, створення сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) та виконання державного бюджету [53].

Митна політика України складається з набору заходів та норм, які регулюють переміщення товарів і послуг через державний кордон, встановлюють митні тарифи та процедури, а також визначають стандарти, що впливають на міжнародну торгівлю. Ця політика є важливим елементом економічної стратегії країни, оскільки сприяє економічному зростанню, регулює зовнішньоекономічну діяльність, забезпечує оптимальний баланс між імпортом і експортом, а також захищає національний ринок від надмірної конкуренції з боку іноземних виробників [43].

Крім того, митна політика спрямована на боротьбу з контрабандою, дотримання митних стандартів і правил, що забезпечує прозорість та законність міжнародної торгівлі. Важливою складовою цієї політики є оптимізація та автоматизація митних процедур, що покликані підвищити ефективність митного контролю та мінімізувати адміністративні перешкоди для підприємств.

Митна політика України виконує важливу функцію у міжнародних відносинах, особливо в контексті інтеграції до світової економіки та виконання зобов'язань перед такими міжнародними організаціями, як Світова організація торгівлі (далі – СОТ). У цьому аспекті митна політика має бути узгоджена з міжнародними стандартами, сприяти активному розвитку зовнішньоекономічних відносин та виступати ефективним інструментом для залучення іноземних інвестицій [36].

Зазначимо, що погляди науковців та законотворців, зважаючи на різні підходи, так і не трансформувалися у єдину думку щодо поняття митної політики. Підходи до визначення поняття «митна політика» наведені у додатку Б.

Митна політика України є комплексною і значною мірою визначає економічний розвиток країни, з огляду на її геополітичне положення,

особливості економічної системи та міжнародні амбіції. Для забезпечення її ефективності необхідно здійснювати постійний моніторинг, аналіз та коригування політики, щоб вона могла реагувати на внутрішні та зовнішні виклики сучасності [27].

Науковці пропонують розглядати митну політику через різні підходи, які можна згрупувати в чотири основні категорії: владно-правовий, організаційно-інституційний, економічний та психоетичний.

1. Владно-правовий підхід акцентує увагу на аспектах державної влади у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У цьому контексті митна політика розглядається як комплекс заходів і правил адміністративного характеру, реалізованих через нормативно-правову базу для впорядкування зовнішньоторговельних відносин.

2. Організаційно-інституційний підхід зосереджується на ролі державних інституцій у формуванні та реалізації митної політики. Основну увагу приділено діяльності виконавчих і законодавчих органів, а також компетентних відомств, які регулюють переміщення товарів і фізичних осіб через митний кордон України та здійснюють митний контроль.

3. Економічний підхід орієнтований на взаємозв'язок митної політики з економічною стратегією держави. Вона розглядається як інструмент, що поєднує принципи протекціонізму і вільної торгівлі для стимулювання економічного зростання та інтеграції до світової економіки.

4. Психоетичний підхід акцентує увагу на міжособистісних і соціальних відносинах, які формуються під час розробки й реалізації митної політики. В цьому аспекті митна політика є сферою консенсусів, маневрів і компромісів, які враховують інтереси всіх зацікавлених сторін [10].

Таким чином, розуміння митної політики через призму різних підходів дозволяє комплексно оцінити її вплив на державне управління, економіку та міжнародні відносини.

Наведені визначення митної політики висвітлюють її різноманітні аспекти, які взаємодоповнюють один одного, що підтверджує її багатогранність та вплив

на різні сфери суспільного життя. Усі чотири підходи до аналізу митної політики тісно взаємопов'язані, і кожен з них є важливим, тому їх значення слід розглядати як рівноцінне.

Державна митна політика є одним із основних факторів економічного розвитку України, і її вплив можливий лише за умови ефективного державного управління в цій сфері. Це потребує створення відповідних організаційно-правових умов для підтримки розширеного економічного відтворення, інтеграції України в систему міжнародного поділу праці, оптимізації структури зовнішньої торгівлі, ефективного захисту інтересів вітчизняних виробників та зміцнення економічної безпеки держави [23].

Отже, аналізуючи сутність державної митної політики, слід розглядати її не як окрему теоретичну концепцію, а як невід'ємну частину системи державного управління зовнішньоекономічною діяльністю. Вона визначає основні напрями, механізми та методи реалізації митної справи, які здійснюються уповноваженими органами державної влади (рис. 1.1).

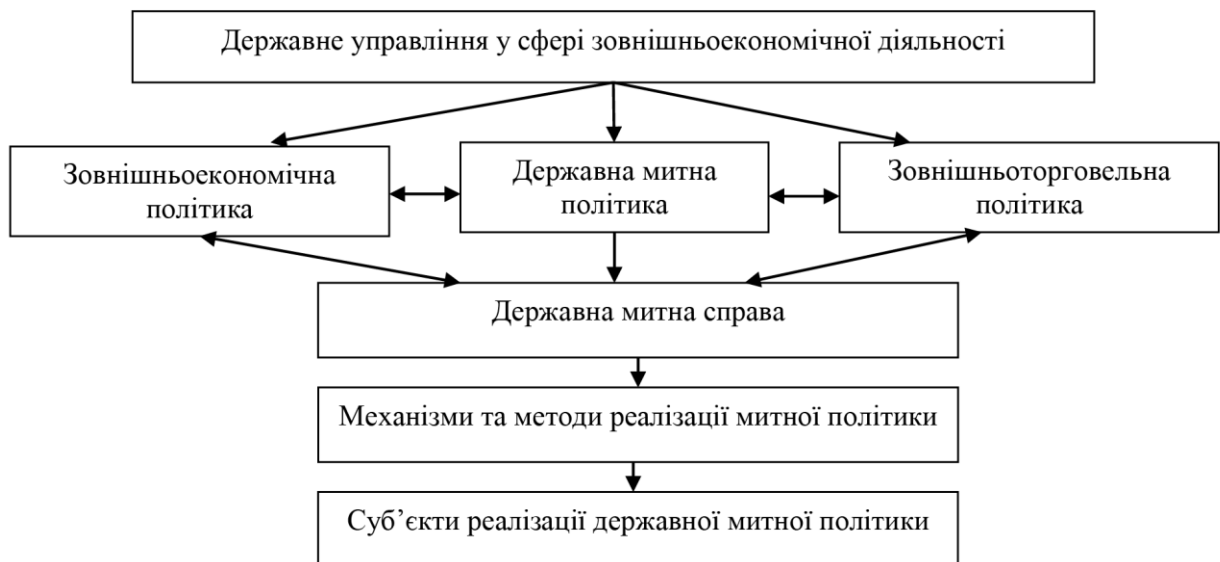

Рис. 1.1. Роль державної митної політики в системі державного управління зовнішньоекономічною діяльністю [23]

Митна політика є складовою частиною зовнішньоекономічної політики держави та відіграє важливу роль у регулюванні зовнішньоторговельних

операцій. Вона охоплює правові та адміністративні аспекти, які регулюють переміщення товарів, транспортних засобів та осіб через митний кордон.

Основною метою державної митної політики є ефективне регулювання зовнішньоекономічної діяльності та захист національних інтересів через створення сприятливих умов для міжнародної торгівлі, підтримку економічної безпеки, а також забезпечення надходжень до державного бюджету [38, 64].

Основним законодавчим актом, що регулює всі правовідносини в Україні, зокрема у сфері митної політики, є Конституція України [28]. Водночас базовим нормативно-правовим документом, який безпосередньо врегульовує відносини у митній сфері, виступає Митний кодекс України [38]. Відповідно до положень цього Кодексу, митна політика України повинна спрямовуватися на вирішення таких завдань:

- захист економічних інтересів України та забезпечення виконання міжнародних зобов'язань, пов'язаних із митною справою;
- встановлення правових норм, що забезпечують захист інтересів споживачів і дотримання учасниками зовнішньоекономічної діяльності державних інтересів на міжнародному ринку;
- організація та функціонування єдиної митної системи, яка є узгодженою, стабільною, із закріпленням правових механізмів взаємодії між усіма її елементами;
- визначення загальних принципів регулювання митних відносин, які б сприяли їх стабільності та ефективності;
- підвищення організаційних і правових гарантій для учасників митних відносин, удосконалення системи їх відповідальності;
- створення умов для боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, а також забезпечення контролю за валютними операціями [38].

Ці завдання формують основу для реалізації ефективною та прозорою митної політики, яка є важливим інструментом державного управління в умовах сучасних економічних і міжнародних викликів [5].

Отже, основними завданнями митної політики України є стимулювання експортної активності, захист внутрішнього ринку від неконтрольованого імпорту та забезпечення конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва. Це досягається через використання митних тарифів, які можуть виконувати як захисну, так і стимулюючу функцію, залежно від потреб національної економіки та зобов'язань, передбачених міжнародними угодами.

Важливість митної політики для забезпечення національної безпеки підкреслюється в Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року № 964-IV. Цей закон визначає основні принципи державної політики, спрямовані на захист національних інтересів та забезпечення безпеки особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності.

Отже, митна політика є важливим інструментом не лише економічного регулювання, а й забезпечення національної безпеки, що вимагає постійного вдосконалення та адаптації до нових викликів [6].

Формування та реалізація державної митної політики ґрунтуються на принципах, зазначених у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Принципи державної митної політики [31]

Принцип	Зміст принципу
Верховенство права	Поєднує такі складники, як чесність, порядність, справедливість, повага, рівність, заборона свавілля тощо
Законність	Посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі та в межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією й законами України
Збалансованість інтересів держави, фізичних і юридичних осіб у митних відносинах	Реалізації митної політики передбачає виконання двох завдань: з одного боку, наповнення Державного бюджету, забезпечення дотримання митних інтересів держави, з іншого - виконання суспільного запиту на спрощення формальностей і зменшення адміністративних бар'єрів під час перетину товарами і транспортними засобами митного кордону

Принцип	Зміст принципу
Недопустимість подвійного оподаткування	Адаптація національного митного законодавства до законодавства Європейського Союзу й тісна взаємодія на міждержавному рівні
Єдність митних режимів	До всіх учасників та об'єктів митних відносин незалежно від суб'єктивних та об'єктивних обставин застосовуються однакова сукупність правил, які визначають порядок такого переміщення; умови перебування товарів та інших предметів на чи поза митною територією; встановлення прав та обов'язків учасників правовідносин, які при цьому виникають; обсяг і зміст митних процедур, що здійснюються відповідними державними органами
Прозорість, гласність	Максимально повне, своєчасне інформування про порядок здійснення митних процедур, результати митного контролю та виявлені порушення

Принципи митної політики також можна класифікувати за певними критеріями: залежно від функцій держави, напрямів митної політики, функціонального призначення та територіальної спрямованості погодження інтересів (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Класифікація принципів митної політики [11]

Учасниками відносин у сфері державної митної політики є:

1. Суб'єкти господарювання, які є власниками товарів, що переміщуються через митний кордон. Це можуть бути підприємства, що

здійснюють експортно-імпортні операції, а також фізичні особи, які перетинають кордон з товарними та іншими цінностями.

2. Суб'єкти державного управління, які формують державну митну політику. Це включає урядові органи, міністерства та відомства, що розробляють та втілюють стратегії, нормативно-правові акти та здійснюють контроль за виконанням митної політики.

3. Суб'єкти реалізації державної митної політики, які займаються безпосереднім виконанням функцій митного контролю та регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Основним суб'єктом у цьому процесі є Державна митна служба України, організаційна структура якої змінювалася на різних етапах незалежності України [72].

- Державний митний комітет України (1991–1996) – перша організаційна форма митного органу після здобуття незалежності.

- Міністерство доходів і зборів України (2012–2014) – об'єднало митні та податкові органи країни.

- Державна фіскальна служба України (2014–2019) – забезпечувала функціонування митної та податкової політики в єдиній структурі.

- Державна митна служба України (1996 – 2012, з 2019 року і до теперішнього часу) – окремий орган, що займається виключно митними питаннями, забезпечуючи митний контроль та адміністрування митних процедур [72].

Ця еволюція організаційної структури свідчить про постійні зміни в управлінні митними процесами, відповідно до потреб країни та міжнародних стандартів.

І.Г. Бережнюк підкреслює важливість розмежування понять «об'єкт» і «суб'єкт» у пізнанні митної політики. Це дає змогу чітко визначити, які елементи підлягають регулюванню, і хто здійснює це регулювання.

1. Об'єкт митної політики – це ті елементи, на які спрямовано митний вплив. Це можуть бути:

- Товари, що переміщуються через митний кордон;

- Транспортні засоби, що використовуються для переміщення товарів або пасажирів через кордон;
- Послуги, що надаються або отримуються через митний кордон;
- Інтелектуальна власність, яка підлягає охороні на митному рівні;
- Фізичні особи, які перетинають митний кордон, і їхній багаж.

2. Суб'єктами митної політики є система митних органів, які приймають та реалізують політичні, економічні та правові рішення щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Це включає комплекс органів, що відповідають за митний контроль, адміністрування тарифів та забезпечення виконання законодавчих і нормативних актів у сфері митної діяльності. [5].

І.Г. Бережнюк зазначає, що поділ на об'єкти та суб'єкти управління дозволяє чіткіше систематизувати процеси митної політики та краще зрозуміти, як реалізуються державні завдання в митній сфері. Це також сприяє кращій класифікації різних видів митної політики залежно від їхнього впливу на економіку та організаційну структуру управління зовнішньою торгівлею (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика підходів до митної політики з точки зору поділу на об'єкт та суб'єкт управління [4]

Підхід	Об'єкт	Суб'єкт
Владно-правовий	Відносини, що складаються під час реалізації митної політики	Фізичні та юридичні особи
Організаційно - інституційний	Організаційно-просторове наповнення митних територій і кордонів	Система інститутів митної справи
Економічний	Усе, на що спрямований економічний вплив з боку митних органів	Митні органи
Психоетичний	Зацікавленість різних людей, на яку спрямована активність взаємопов'язаних із цією зацікавленістю суб'єктів	Окремий співробітник чи колектив митного органу
Регуляторний	Зовнішньоекономічні контракти	Підприємницькі та владні структури

Державна митна політика виконує важливі функції, які сприяють розвитку економіки та забезпечують безпеку держави. Ось основні з них:

1. Фіскальна функція – основне завдання полягає в наповненні Державного бюджету за рахунок митних платежів. Це включає митні збори та податки на імпортовані та експортовані товари, що є важливим джерелом фінансування для держави.

2. Економіко-регуляторна функція – державна митна політика здійснює вплив на зовнішньоекономічну діяльність, застосовуючи механізми тарифного та нетарифного регулювання для підтримки національних інтересів та реалізації економічної політики. Це включає встановлення митних тарифів, квот, ліцензій, антидемпінгових заходів, що забезпечує стабільність і розвиток економіки.

3. Захисна функція – митна політика забезпечує захист держави від зовнішніх та внутрішніх загроз. Це включає:

- захист внутрішнього ринку від неконтрольованого імпорту;
- захист інтересів споживачів;
- боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил;
- захист прав інтелектуальної власності;
- забезпечення екологічної безпеки, зокрема контроль за екологічно небезпечними товарами.

4. Контрольно-організаційна функція – митна політика визначає умови та порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон. Вона охоплює митний контроль, митне оформлення, перевірку законності переміщення товарів та вжиття заходів для запобігання порушенням митних норм.

5. Інформаційно-статистична функція – митна політика забезпечує організацію збору та зберігання інформації про результати митного контролю та митного оформлення, обмін інформацією з іншими державними органами та країнами. Важливим аспектом є аналіз митних ризиків і створення баз даних для ефективного управління зовнішньоекономічними відносинами.

6. Міжнародно-політична функція – митна політика сприяє розвитку міжнародного митного співробітництва, забезпечує виконання міжнародних угод і зобов'язань, а також участь у міжнародних інтеграційних процесах.

Важливим аспектом є також залучення фінансової та організаційної допомоги від міжнародних організацій для розвитку митної справи [32].

Ці функції є взаємопов'язаними і сприяють забезпеченню національної безпеки, економічного зростання та розвитку міжнародних відносин України

Більшість функцій митної політики взаємопов'язані з економічним зростанням країни, зокрема через їхній вплив на наповнення державного бюджету, забезпечення стабільності економіки та зовнішньоекономічних відносин. Фіскальна функція, яка охоплює збір податків та митних платежів, є однією з основних у фінансуванні державних потреб, оскільки забезпечує значну частину доходів бюджету. Однак, в умовах криз, таких як війна або економічні труднощі, контрольно-охоронна функція набуває особливої важливості, оскільки стає ключовою для захисту національних інтересів і забезпечення безпеки економічних процесів. [48].

Контрольно-охоронна функція митної політики є критично важливою в періоди, коли країна стикається з внутрішніми або зовнішніми загрозами, такими як війна, економічні кризи чи погіршення зовнішньоекономічної ситуації. Вона охоплює:

- забезпечення дотримання митних і правових норм при перетині митного кордону;
- боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил;
- запобігання нелегальному ввезенню товарів і послуг, що можуть становити загрозу для національної безпеки;
- контроль за переміщенням підакцизних товарів (наприклад, зброї, наркотиків, контрафактної продукції) [64].

Таким чином, ця функція не лише захищає державу від зовнішніх загроз, але й має важливу роль у підтримці внутрішньої стабільності та економічної безпеки, що особливо актуально під час кризових ситуацій.

Інформаційно-статистична та міжнародно-політична функції підтримують фіскальну та контрольно-охоронну функції митної політики. Інформаційно-статистична функція дозволяє збирати та аналізувати дані, які допомагають

прогнозувати митні надходження, оцінювати митні ризики та розробляти ефективні стратегії в галузі зовнішньої торгівлі. Міжнародно-політична функція сприяє зміцненню міжнародних відносин, що, в свою чергу, створює сприятливі умови для розвитку зовнішньоекономічної діяльності та отримання міжнародної допомоги. Така допомога може бути використана для посилення митного контролю та розвитку інфраструктури, що сприяє ефективному функціонуванню митної системи [36].

Зважаючи на це, митна політика є багатогранною і має широкий спектр функцій, які впливають на стабільність держави та її економічний розвиток.

Основні функції митної політики включають фіскальну та контрольну-охоронну складові. В Україні головний акцент робиться на фіскальну функцію, що відрізняється від підходів багатьох інших держав. Це зумовлено постійною потребою держави в фінансових ресурсах, яка змінюється відповідно до різних етапів економічного розвитку країни. Розмір цієї потреби варіюється в залежності від внутрішньої політичної ситуації та зовнішньоекономічних обставин. Окрім того, митна політика країни формується під впливом таких її напрямів, як протекціонізм, що підтримує вітчизняних виробників через високі імпорتنі мита, і політика вільної торгівлі, спрямована на зниження митних ставок і стимулювання імпорту товарів [6].

Митна політика України має базуватися на розумінні того, що її реалізація відбувається через державний орган — Державну митну службу, і є невід'ємною частиною загальної державної політики, охоплюючи як внутрішні, так і зовнішні аспекти. Вона повинна бути спрямована на захист політичних та економічних інтересів держави, охоплюючи як теоретичні, так і практичні аспекти. Ключовим є забезпечення стабільності нормативно-правової бази, яка повинна адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Митна політика повинна враховувати інтереси держави, учасників зовнішньоекономічної діяльності та громадян, а також міжнародних партнерів на основі діючих правових норм. Вона має на меті забезпечення економічної безпеки та захист національних інтересів і безпеки країни, що досягається через

застосування митно-тарифних і нетарифних інструментів для регулювання зовнішньої торгівлі. [25].

1.2 Вплив митної політики на економічну безпеку держави

Митна політика є невід'ємною складовою економічної політики держави, яка впливає на її економічну безпеку. Економічна безпека передбачає захист національної економіки від зовнішніх та внутрішніх загроз, забезпечення стабільності економічного розвитку і збереження державного суверенітету в умовах глобалізації.

Митна політика має значний вплив на економічну безпеку України, оскільки вона зачіпає різноманітні економічні аспекти, такі як торговельний баланс, інвестиційний клімат і загальний стан економіки, особливо в умовах глобалізації та внутрішніх викликів. Як важливий інструмент регулювання зовнішньої торгівлі, митна політика відіграє центральну роль у забезпеченні національної економічної безпеки, створюючи умови для стабільного розвитку економіки країни [10].

З одного боку, митна політика може виступати ефективним механізмом захисту національних виробників від недобросовісної конкуренції та демпінгу. Встановлення митних тарифів на імпорту дозволяє зберегти конкурентоспроможність вітчизняних підприємств, стимулювати розвиток внутрішнього виробництва і підтримувати створення робочих місць. Така стратегія є особливо актуальною в умовах інтенсивної глобальної конкуренції на міжнародних ринках.

З іншого боку, митна політика може мати й негативні наслідки для економіки. Високі митні ставки можуть підвищити ціну імпортованих товарів, що негативно позначиться на споживачах та призведе до інфляційного тиску на внутрішньому ринку. Це може викликати зниження обсягів торгівлі, а також спричинити відповідні торговельні санкції з боку міжнародних партнерів, що може призвести до торгових суперечок та економічних конфліктів [32].

Ще одним важливим аспектом є ризик введення аналогічних тарифних обмежень з боку торгових партнерів. Високі митні тарифи можуть призвести до запровадження контрзаходів з їхнього боку, що може включати обмеження на українські товари. Такі дії можуть спричинити торгові конфлікти, що негативно позначаються на міжнародній торгівлі, знижують обсяги експорту та гальмують економічний розвиток країни. [27].

Окрім цього, варто враховувати проблему корупції та бюрократичних перешкод у митних органах, які можуть суттєво знижувати ефективність митної політики. Корупція не тільки обмежує надходження митних зборів, але й створює нерівні умови для підприємців, що підриває принципи чесної конкуренції.

Митна політика також має прямий вплив на інвестиційний клімат країни. Прозорі та ефективні митні процедури сприяють залученню іноземних інвестицій, оскільки інвестори шукають стабільні й передбачувані умови для ведення бізнесу. Водночас складні та непрозорі митні процеси можуть відштовхувати потенційних інвесторів, знижуючи рівень інвестиційної привабливості країни [63].

Для забезпечення позитивного впливу митної політики на економічну безпеку України надзвичайно важливо досягти оптимального балансу між захистом національного ринку та інтеграцією в глобальну економічну систему. Це вимагає адаптації митної політики до змінюваних умов міжнародної торгівлі, гнучкості у реагуванні на економічні виклики та активного використання митної політики як інструменту для забезпечення економічної стабільності та розвитку.

Позитивний потенціал митної політики України виявляється у її здатності стимулювати економічне зростання. Завдяки встановленню митних тарифів і регуляторних заходів уряд може захищати внутрішній ринок від іноземної конкуренції, що сприяє розвитку національного виробництва, створенню робочих місць і забезпеченню економічної стабільності. Важливим аспектом є також використання митних тарифів для підтримки нових і перспективних

галузей економіки, які потребують часу та додаткової підтримки для зміцнення своїх позицій на ринку. [6].

Крім того, митна політика може сприяти диверсифікації економіки, заохочуючи експорт окремих видів товарів. Це включає підтримку експортно-орієнтованих галузей, створення сприятливих умов для виходу на зовнішні ринки та розвиток торговельних відносин з новими партнерами. Такий підхід не лише розширює ринки збуту для українських товарів, але й сприяє зміцненню економічної незалежності, знижуючи залежність від обмежених економічних зв'язків [48].

Для досягнення позитивних ефектів митної політики, Україні необхідно впроваджувати стратегії, які враховують глобальні економічні тенденції та міжнародні стандарти. Водночас країна повинна бути готовою швидко реагувати на зовнішні виклики, зокрема на зміни у світових цінах, торговельні війни чи міжнародні санкції. Це вимагає від уряду не лише ретельного моніторингу глобальної економічної ситуації, але й гнучкості в розробці митної політики, здатності оперативно приймати рішення та адаптуватися до нових умов [72].

Таким чином, митна політика України має значний потенціал для підтримки та стимулювання економічного зростання, але для досягнення оптимальних результатів необхідно забезпечити баланс, гнучкість та постійну адаптацію до динамічно змінюваного глобального середовища.

Окрім того, рівень розвитку національної економіки значною мірою залежить від митної безпеки держави. Митні правовідносини охоплюють не лише економічну сферу, але й політичну, науково-технологічну, а також сфери державної безпеки та охорони державного кордону. Це підкреслює важливість митної безпеки як комплексного елемента для стабільності та розвитку країни.

Згідно з ст. 6 Митного кодексу України, митна безпека визначається як стан захищеності митних інтересів України [38]. Аналізуючи наукові погляди на це поняття, можна виділити два основні підходи. Перша група вчених, до якої входять М. М. Левко [33], П. В. Пашко [51] та І. Новосад [47], трактують митну безпеку як стан захищеності митних інтересів. Водночас Н. І. Гавловська, О. В.

Осадчук та Є. М. Рудніченко [7] визначають митну безпеку як комплекс заходів у митній сфері, включаючи економічні, правові, політичні та інші аспекти.

Оцінюючи ці два підходи, можна зробити висновок, що найбільш доцільним є розуміння митної безпеки, яке закріплене в законодавстві. Таким чином, митну безпеку слід трактувати як стан захищеності економічних інтересів держави, що забезпечує безперешкодне переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, ефективне здійснення митного контролю, застосування митних процедур, протидію митним правопорушенням та виконання інших завдань, покладених на митні органи [52].

Підхід, який визначає митну безпеку як комплекс заходів, дійсно більше відповідає поняттю «забезпечення митної безпеки», оскільки акцент робиться на конкретних діях та стратегіях для підтримки цієї безпеки.

Об'єктом митної безпеки є митні інтереси держави, а предметом – діяльність, спрямована на захист цих інтересів. Однак на сьогодні в Україні відсутнє чітке законодавче визначення митних інтересів і їх переліку, що є значною проблемою. Відсутність такої нормативної основи ускладнює визначення та розуміння поняття «митна безпека», що, в свою чергу, знижує ефективність заходів, спрямованих на її забезпечення [36].

Для подальшого розуміння ситуації можна звернутися до європейського законодавства, де митна безпека чітко визначена через відповідні правові акти та стандарти. Досвід європейських країн може бути корисним для розробки чіткішого законодавчого базису в Україні, що дозволить посилити митну безпеку та ефективність заходів, спрямованих на захист митних інтересів держави [4].

За визначенням П. В. Пашка, митні інтереси виконують важливу роль у забезпеченні як зовнішньоекономічної, так і митної безпеки України, зокрема через різні аспекти їхнього впливу. Зовнішньоекономічна безпека, як складова частина економічної безпеки держави, охоплює такі митні інтереси:

- Створення умов для активного розвитку суб'єктів господарювання та науково-технічного потенціалу країни.

- Впровадження механізмів збереження та відтворення природних, трудових, інтелектуальних і енергетичних ресурсів в межах держави, а також стимулювання їх ефективного використання.

- Заохочення підприємств до ефективної зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє розвитку зовнішньої торгівлі та економіки в цілому.

Натомість, митні інтереси, що забезпечують митну безпеку України, орієнтовані на створення сприятливих умов для ефективної митної діяльності, зокрема:

- Створення умов для полегшення торгівлі, підтримка транзиту, прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон.

- Забезпечення повного та своєчасного стягнення митних зборів, платежів і податків, що дозволяє стабілізувати державний бюджет.

- Наближення митного законодавства до міжнародних стандартів, що сприяє інтеграції в міжнародні торговельні структури та розвиток співпраці в митній сфері.

- Ефективна боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, що допомагає забезпечити безпеку та законність на митних кордонах.

- Заборона ввезення товарів з недобросовісною конкуренцією або таких, що можуть становити загрозу здоров'ю населення.

- Уникнення ввезення продукції, що пропагує міжнаціональні конфлікти, сепаратизм або інші негативні соціальні явища, що можуть загрожувати національній безпеці [25].

Ці дві групи інтересів взаємопов'язані, і їхнє ефективне поєднання має велике значення для забезпечення безпеки та сталого розвитку України [5].

К. І. Новікова виділяє кілька ключових митних інтересів України, які мають важливе значення для забезпечення митної безпеки та ефективного функціонування митної системи:

1. Створення умов для лібералізації зовнішньої торгівлі – це сприяння розвитку зовнішньої торгівлі через спрощення митних процедур та зниження торгових бар'єрів, що допомагає інтеграції країни у світову економіку.

2. Запобігання контрабанді та порушенням митних правил – боротьба з контрабандою є важливою складовою митної безпеки, оскільки контрабандні потоки товарів можуть шкодити економіці, безпеці та суспільному здоров'ю.

3. Вдосконалення митного законодавства відповідно до міжнародних і європейських стандартів – це необхідно для адаптації митних процедур до міжнародних норм, що забезпечує відкритість, прозорість і конкурентоспроможність країни на міжнародній арені.

4. Прискорення товаро- та пасажиропотоку через митний кордон – спрощення процедур та покращення інфраструктури митниць дозволяють забезпечити ефективний і швидкий пропуск товарів і пасажирів, що сприяє розвитку економічних зв'язків.

5. Забезпечення споживчого ринку якісними іноземними товарами та недопущення ввезення небезпечних товарів – важливо контролювати якість імпортованої продукції та запобігати ввезенню товарів, що можуть загрожувати здоров'ю населення [46].

Згідно з ст. 6 Митного кодексу України, митними інтересами є національні інтереси України, які забезпечуються через здійснення митної справи. Це охоплює як економічні, так і соціальні, політичні та безпекові аспекти, і зокрема сприяє зміцненню економічної безпеки держави шляхом реалізації ефективної митної політики [38].

Така концепція митних інтересів сприяє створенню ефективної митної системи, яка працює на забезпечення розвитку країни, її економічної стабільності та інтеграції в міжнародну торгівлю.

Принципи, закріплені в законодавстві України щодо державної митної справи, є основою для створення ефективної митної системи, яка забезпечує економічну безпеку та розвиток країни. Ось більш детальний аналіз кожного з принципів:

1. Виключна юрисдикція України на її митній території – цей принцип підкреслює суверенітет держави в питаннях контролю за переміщенням товарів

та транспортних засобів через митний кордон. Це дозволяє Україні самостійно визначати правила та регулювати митні процеси.

2. Виключні повноваження органів доходів і зборів України у здійсненні митних функцій – органи митного контролю мають монопольне право на виконання митних процедур та функцій в Україні, що забезпечує чіткість та стабільність митних операцій.

3. Законність та презумпція невинуватості – цей принцип означає, що всі митні дії та рішення повинні базуватися на законодавстві, а кожен учасник митних процедур вважається невинуватим до того, як його провина буде доведена.

4. Єдиний порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон – принцип забезпечує узгодженість митних процедур для всіх учасників, що дозволяє уникнути подвійних стандартів та створення нерівних умов для бізнесу.

5. Спрощення легальної торгівлі – цей принцип спрямований на створення ефективної митної системи, яка полегшує процес здійснення зовнішньої торгівлі, зменшує адміністративні бар'єри та підтримує розвиток економіки.

6. Визнання рівності та правомірності інтересів всіх суб'єктів господарювання незалежно від форми власності – митні органи мають забезпечити рівні умови для всіх учасників економічної діяльності, що сприяє здоровій конкуренції.

7. Дотримання прав і законних інтересів осіб – цей принцип передбачає, що митні органи повинні поважати права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, забезпечуючи їх захист під час митних процедур.

8. Заохочення доброчесності – органи митного контролю мають заохочувати доброчесну поведінку серед учасників митних відносин, що сприяє зниженню рівня корупції та підвищенню ефективності системи.

9. Гласність та прозорість – митна система повинна бути відкритою та прозорою для всіх учасників, що дозволяє забезпечити справедливість митних процедур і сприяє розвитку довіри між бізнесом і митними органами.

10. Відповідальність всіх учасників відносин, що регулюються Митним кодексом – цей принцип передбачає, що кожен учасник митного процесу несе відповідальність за свої дії, що забезпечує підвищення рівня законності та зменшення порушень митних правил [63].

Загалом, ці принципи формують основу для ефективного митного контролю, що сприяє безпеці, розвитку бізнесу, а також стимулює економічне зростання через захист національних інтересів та безпеку.

Митні органи України, згідно з Митним кодексом, є основними суб'єктами, що забезпечують митну безпеку держави. Вони відіграють ключову роль у формуванні та реалізації митної політики, забезпеченні її ефективності та сприянні розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Згідно з ст. 543 і ст. 544 Митного кодексу України, митні органи покладаються з такими завданнями:

1. Забезпечення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності – митні органи повинні створювати механізми для ефективної та безперешкодної роботи підприємств, що займаються експортом та імпортом товарів, та забезпечувати належний контроль за здійсненням міжнародної торгівлі.

2. Забезпечення безпеки суспільства – митні органи відповідають за захист національної безпеки та стабільності, а також за боротьбу з незаконним переміщенням товарів, контрабандою, організацією захисту від загроз, пов'язаних з митними правопорушеннями, зокрема у сфері контрабанди наркотиків, зброї, небезпечних товарів.

3. Захист митних інтересів України – митні органи мають на меті захищати економічні інтереси держави, контролюючи ввезення і вивезення товарів, здійснюючи стягнення митних платежів, застосовуючи митні процедури, а також боротьбу з порушеннями митних правил [38].

Крім митних органів, в організації митної безпеки важливими суб'єктами є також Кабінет Міністрів України та Міністерство фінансів України, які через свої функції надають нормативно-правову базу для митної діяльності, визначають стратегічні цілі та напрямки зовнішньоекономічної політики, а також здійснюють контроль за фінансовими аспектами митної справи.

Завдання митних органів, таким чином, визначаються в контексті загальної митної політики, що включає як економічні, так і безпекові аспекти. Зміни в митній політиці або її напрямках прямо впливають на діяльність митних органів і на загальний рівень забезпечення митної безпеки в Україні [23].

Одним із ключових завдань митних органів України є активний розвиток міжнародного співробітництва у сфері митної діяльності. На сьогодні митні органи України підписали понад 40 двосторонніх міжурядових угод, що стосуються співпраці та взаємодопомоги в митних справах, а також понад 70 міжвідомчих угод між митними адміністраціями. В рамках цих угод здійснюється обмін інформацією для попередження, виявлення та розслідування випадків контрабанди та порушень митного законодавства.

Також важливим завданням митних органів є забезпечення надходжень до Державного бюджету України через митні платежі. Рівень митної безпеки можна оцінювати за зміною обсягів цих надходжень. Фіскальна функція митних органів є однією з найважливіших, адже вона покликана захищати економічні інтереси країни на міжнародній арені, в тому числі в зовнішньоекономічній і фінансовій сферах [52].

В сучасних умовах митні органи виконують ряд важливих функцій для забезпечення митної безпеки України:

- контроль за порядком переміщення товарів через кордон відповідно до встановлених норм;
- проведення митного контролю та митного оформлення;
- контроль імпорту та експорту товарів;
- здійснення валютного контролю;
- забезпечення дотримання митного законодавства;

- захист інтересів українських споживачів від неякісних або небезпечних товарів, що ввозяться;
- участь у розробці та реалізації митної політики;
- адміністрування митних платежів;
- регулювання торговельно-економічних відносин;
- ведення митної статистики;
- сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків [23].

Зовнішні фактори можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на систему забезпечення митної безпеки. Позитивний вплив стимулює її розвиток і прогрес, тоді як негативний може гальмувати або дестабілізувати систему. Ці чинники можна поділити на конструктивні та деструктивні.

До деструктивних (або дестабілізаційних) чинників належать різноманітні кризові ситуації, такі як війни, стихійні лиха, страйки, тривалі економічні кризи, надзвичайні ситуації. Важливим аспектом є також наявність різних, іноді прямо протилежних, економічних інтересів між Україною та іншими країнами. Окрім того, негативний вплив можуть чинити обмежувальні або протекціоністські заходи окремих фінансових груп і держав. Не менш значним фактором є недосконалість законодавства та нормативно-правових актів, які регулюють діяльність митних органів, що може значно ускладнювати або навіть блокувати ефективність митної безпеки [48].

Основним критерієм створення сприятливих умов для активізації діяльності суб'єктів господарювання та ефективної економічної політики держави є забезпечення прийняттого рівня фінансової безпеки країни. В умовах глобалізації, коли зростає вплив міжнародних фінансових систем на окремі держави, роль держави змінюється, і важливість фінансової безпеки стає ще більш значущою. Це стосується не тільки державного рівня, а й усіх секторів економіки, як фінансового, так і нефінансового. У таких умовах фінансова безпека стає критично важливою для здатності уряду проводити незалежну фінансову політику, яка відповідає національним інтересам [32].

Загрози фінансовій безпеці держави, що виникають через діяльність суб'єктів митного контролю, можна поділити на кілька рівнів:

- Загрози, пов'язані з організаційним забезпеченням діяльності суб'єктів митного контролю.
- Загрози, що виникають через кадрове забезпечення.
- Загрози, пов'язані з нормативно-правовою базою, яка є основою для ефективного функціонування суб'єктів митного контролю.
- Загрози, що стосуються інформаційного забезпечення [66].

Прагнення України інтегруватися у світове співтовариство, а також посилення глобалізаційних процесів, призвели до виникнення значних дестабілізуючих факторів, що впливають на фінансово-економічний розвиток країни. Останнім часом ці загрози посилилися кризовими явищами, зокрема через повномасштабне військове вторгнення росії.

В умовах воєнного стану, оголошеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року, питання фінансової безпеки набувають особливої важливості. Оскільки армія, оборона держави та діяльність органів захисту повинні забезпечуватися стабільними та достатніми фінансовими ресурсами. Як наслідок, національна фінансова система зазнала суттєвих деструктивних змін, що призвели до посилення боргової залежності від зовнішніх кредиторів, загострення макроекономічної нестабільності та зниження рівня фінансової безпеки держави [55].

Підсумуємо основні аспекти впливу митної політики на економічну безпеку:

1. Контроль за зовнішньоекономічною діяльністю:
  - Митна політика регулює імпорт та експорт товарів, що дозволяє обмежувати надмірний імпорт, захищаючи національних виробників.
  - Забезпечується дотримання міжнародних торгових правил, що сприяє запобіганню демпінгу та контрабанді.
2. Фіскальна функція:

- Надходження від митних платежів (мита, акцизи, податок на додану вартість) є важливим джерелом наповнення державного бюджету. Зниження цих надходжень може негативно позначитись на економічній стабільності.

- Оптимізація ставок митного тарифу допомагає зберегти баланс між фіскальними потребами та стимулюванням економічного розвитку.

3. Захист національних інтересів:

- Через введення митних бар'єрів держава захищає стратегічно важливі галузі економіки від конкуренції з боку іноземних виробників.

- Митна політика впливає на збереження технологічного потенціалу та інноваційного розвитку.

4. Боротьба з контрабандою та тіньовою економікою:

- Ефективна митна політика сприяє зниженню рівня контрабанди, що посилює економічну безпеку.

- Відсутність належного митного контролю може спричинити втрату значних бюджетних надходжень.

5. Підтримка інтеграційних процесів:

- Участь у міжнародних організаціях, таких як СОТ, сприяє гармонізації митної політики з міжнародними стандартами.

- Узгоджені правила торгівлі забезпечують рівні умови для національних виробників на зовнішніх ринках.

6. Технологічна модернізація митних процедур:

- Впровадження цифрових технологій у митній справі зменшує корупційні ризики, підвищує швидкість обробки митних декларацій і сприяє прозорості процедур [27].

Отже, митна політика виконує важливу функцію захисту економічних інтересів та забезпечення національної безпеки України, що підкреслює її ключову роль у системі державної політики. Вона є невід'ємною складовою економічної стратегії країни. Національні митні інтереси ототожнюються із загальнонаціональними інтересами, реалізація та захист яких здійснюються

через систему державного митного управління. У цьому контексті митна безпека визначається як стан захищеності митних інтересів України.

Історично митна справа завжди відігравала значну роль у зміцненні національної безпеки, адже вона здійснюється в рамках митної політики, яка є важливим інструментом державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Митна політика сприяє підтримці національного виробництва, захисту внутрішнього ринку та розвитку економічного потенціалу держави.

1.3 Митна політика України в умовах воєнного стану

Спалах війни між Україною та російською федерацією відобразився на всіх аспектах суспільного життя, підкреслюючи критичну важливість митної політики як стратегічної складової економічної безпеки країни. Митна служба, опинившись на передовій економічного фронту, зіткнулася з низкою серйозних викликів та завдань, які вимагали оперативних та ефективних рішень.

З першого дня повномасштабного вторгнення Росії в Україну держава розпочала заходи, спрямовані на реагування на ситуацію, зокрема в сфері митної політики. Одним із перших кроків стало закриття усіх пунктів пропуску на кордонах з агресором і його союзником Білоруссю, що було затверджено Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 188-р від 26 лютого 2022 року. Проте основні рішення щодо митної політики були прийняті після того, як країна оговталася від першого шоку на внутрішньому ринку, що дозволило уряду більш обґрунтовано оцінити ситуацію та здійснити необхідні кроки для стабілізації внутрішньої економіки.

Війна значно змінила організацію роботи Державної митної служби України, що проявилось у прийнятті та зміні низки нормативно-правових актів. Реформування роботи митних органів, удосконалення реалізації митних формальностей залишалися пріоритетними завданнями навіть до початку військових дій.

Незважаючи на бойові дії, спричинені російським повномасштабним вторгненням, митні органи України продовжують свою роботу. На даний момент понад 200 митних пунктів функціонують як пункти відправлення і призначення, а близько 30 автомобільних пунктів пропуску додатково виконують функції транзитних пунктів.

Після введення воєнного стану Держмитслужба працює у режимі 24/7, виконуючи покладені на неї завдання. У березні 2022 року Верховна Рада прийняла зміни до податкового та митного законодавства, що були спрямовані на стимулювання імпорту критично важливих вантажів, таких як продукти харчування, паливо, гуманітарна допомога тощо.

24 березня 2022 року Верховна Рада ухвалила новий пакет податкових і митних реформ, визначених законами «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» та «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану» [56]. Згідно з цим Законом законодавець запровадив низку змін до Митного кодексу України:

1. Запроваджено норми, що дозволяють передавати повноваження митного органу, який не може здійснювати митні оформлення через воєнні дії, іншим митним органам, у тому числі без необхідності пред'являти товари цим органам.

2. Встановлено, що плата за виконання митних формальностей митними органами поза місцем їх розташування або поза робочим часом не стягується.

3. Розширено перелік повноважень Кабінету Міністрів України щодо визначення категорій товарів, щодо яких не здійснюються заходи з захисту прав інтелектуальної власності.

4. Визначено особливості митного контролю та митного оформлення товарів, які підлягають державному експортному контролю [56].

Крім того, внаслідок прийняття постанови КМУ «Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації» було повністю заборонено ввезення товарів з росії на митну територію України. Водночас постановою КМУ «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» було надано можливість застосовувати спрощену процедуру митного контролю та оформлення імпорту, що дозволяло здійснювати імпорт без сплати митних платежів, у тому числі ПДВ, акцизу та мита, за умови подання попередньої декларації без митного огляду та нетарифного регулювання ЗЕД. Це дозволяло скоротити час на митне оформлення до однієї години (замість чотирьох) і зменшити навантаження на пункти пропуску, що сприяло швидшій доставці стратегічно важливих вантажів до України.

Також було визначено, що певні товари, такі як культурні цінності, психотропні та наркотичні речовини, радіоелектронні засоби, товари військового або подвійного використання, а також небезпечні відходи, могли пропускатися через кордон лише за наявності заяви про відсутність обмежень та заборон щодо цих товарів.

Одним із важливих кроків стало перегляд можливостей імпорту гуманітарної допомоги. Гуманітарна допомога – це безкоштовна адресна підтримка, яка надається донорами з гуманних міркувань, зокрема для підготовки до оборони країни в умовах збройної агресії або конфлікту. На митну територію України дозволяється імпорт гуманітарних вантажів, які не несуть загрози життю або здоров'ю людей, але задовольняють потреби отримувачів. Такі вантажі пропускаються в першу чергу без попереднього декларування і без сплати митних зборів, якщо є дані про одержувача [54].

Оформлення гуманітарного вантажу може здійснюватися або отримувачем, або митним брокером. Заява на декларування подається до митниці у довільній формі, з урахуванням графіка, затвердженого митними органами. На товаросупровідних документах, таких як декларації, обов'язково повинна бути позначка «Гуманітарна допомога. Продаж заборонено». Всі товари

гуманітарної допомоги підлягають офіційному контролю в порядку, визначеному статтею 319 Митного кодексу України, та здійснюються першочергово й безкоштовно згідно зі статтею 287 Митного кодексу України.

У період воєнного стану для імпорту гуманітарної допомоги не застосовуються звичайні процедури митного оформлення, що діяли до початку повномасштабної війни. Для товарів подвійного призначення, які ввозяться як гуманітарна допомога, введено вимогу надання гарантійного листа, наприклад, від військової адміністрації або інших правоохоронних органів, за формою, визначеною законодавством. Товари, що належать до групи 27 митного тарифу (нафта, паливо тощо), визнаються гуманітарною допомогою та передаються на потреби сил оборони. Для деяких товарів цієї групи, таких як бензин, дизельне паливо, скраплений газ, були знижені ставки акцизного збору та ПДВ до нуля при імпорті [54].

Крім того, Постановою № 330 Уряд прирівняв бронезилети та каски до гуманітарної допомоги. До переліку гуманітарної допомоги також додано: переносні радіостанції нецивільного призначення, пластини до бронезилетів, квадрокоптери нецивільного призначення, безпілотні літальні апарати, монокуляри та інші оптичні пристрої, біноклі, збільшувачі, магніфери, приціли нецивільного призначення, коліматорні приціли, прилади нічного бачення та тепловізори [74].

З 1 квітня 2022 року в Україні було повністю скасовано оподаткування імпорту легкових автомобілів для фізичних осіб, а також для суб'єктів господарювання, які зареєстровані платниками єдиного податку I-III груп. Цей захід, головним чином, був спрямований на забезпечення потреб сил оборони транспортними засобами, а також підтримку бізнесу, що займається зовнішньоекономічною діяльністю. Однак, хоча скасування митних платежів для окремих категорій бізнесу принесло бажаний результат, пільгове розмитнення автомобілів значною мірою використали для придбання авто для особистих потреб. Це призвело до того, що деякі посередники отримали значні прибутки, в

той час як держава втратила потенційні надходження до бюджету. З огляду на ці наслідки, пільгове розмитнення було скасовано з 1 липня.

У період воєнного стану уряд запровадив нові правила щодо експорту певних видів сільськогосподарської продукції. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року № 1424 були встановлені нові обмеження для експорту деяких сільськогосподарських товарів. Зокрема, було заборонено вивезення вівса, гречки, проса, солі, цукру, жита, живої рогатої худоби та продукції її переробки. Для експорту інших товарів, таких як кукурудза, пшениця, суміш пшениці та жита (меслин), яйця, м'ясо курей свійських, соняшникова олія, необхідно отримати спеціальний дозвіл [60].

Для забезпечення стабільності на внутрішньому ринку мінеральних добрив уряд також встановив заборону на експорт добрив. Зокрема, введено заборону (нульову квоту) на вивіз мінеральних або хімічних добрив, зокрема фосфорних, азотних, калійних, а також добрив із вмістом кількох поживних елементів. Ці обмеження є тимчасовими та спрямовані на відновлення рівноваги на внутрішньому ринку та забезпечення посівної кампанії.

Слід зазначити, що нові митні правила не поширювались на такі товари, як спирт, тютюнові вироби, алкоголь, замітники тютюну та інші подібні категорії. Водночас було передбачено спрощення митних процедур для імпорту фармацевтичних товарів, але тимчасово заборонено експорт деяких препаратів крові, таких як альбумін та імуноглобулін.

До завершення воєнного стану платники єдиного податку I-III груп мають право використовувати спрощений порядок митного декларування шляхом подання попередньої митної декларації, що містить усі необхідні відомості для випуску товарів, згідно з частиною 5 статті 259 Митного кодексу України. Митне оформлення товарів повинно бути завершено у найкоротший термін, але не пізніше ніж одну робочу годину з моменту пред'явлення митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що підлягають митному оформленню, а також подання митної декларації або документа, що її замінює [38].

Плата за виконання митних формальностей поза межами робочого часу митних органів або за межами їх місцезнаходження не стягується. Митні формальності можуть бути виконані іншим митним органом, за погодженням з Держмитслужбою, без пред'явлення товарів, якщо митний орган не виконує свої обов'язки через обставини, спричинені воєнним станом.

Також було тимчасово призупинено проведення та продовження документальних митних перевірок щодо дотримання вимог законодавства України в митній сфері, включаючи своєчасність, достовірність та повноту нарахування і сплати митних платежів, до завершення воєнного стану.

Постановою Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2022 року № 1260 було звільнено від оподаткування ПДВ та ввізним митом кілька видів товарів, серед яких електрогенератори, трансформатори, літєві батареї, пульти, панелі, щити, електрообладнання, запасні частини для генераторів та енергетичного обладнання, а також обладнання для фільтрації чи очищення води та засоби супутникового зв'язку, зокрема Starlink.

4 червня 2022 року набуло чинності рішення Ради Європейського Парламенту, яке передбачає тимчасові заходи лібералізації торгівлі. Це рішення доповнює можливості українських експортерів у межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема тимчасово припиняється дія мит на промислову продукцію, система вхідних цін на фрукти й овочі, а також тарифні квоти на сільськогосподарську продукцію. Окрім того, буде призупинено дію антидемпінгових мит на імпорт товарів з України.

4 травня 2022 року Україна та Великобританія підписали угоду про скасування імпортних мит і тарифних квот у двосторонній торгівлі, яка діятиме протягом року з можливістю продовження за згодою сторін.

10 травня 2022 року Міністр торгівлі США Джина Раймондо оголосила про призупинення мит на українську сталь терміном на один рік. Раніше США ввели 25% мито на металургійну продукцію в 2018 році, але на цей час безмитний режим для української сталі в США триватиме 12 місяців.

9 червня 2022 року уряд Канади ухвалив розпорядження про звільнення від сплати митних платежів щодо товарів із України на термін один рік. Враховуючи, що більшість товарів із України надходять до Канади без мит у межах Угоди про вільну торгівлю між Канадою та Україною (CUFTA), деякі товари все ще підпадають під мита.

У 2022 році фактичне надходження митних платежів склало 300,8 млрд грн, що становить лише 56,9% від очікуваних 528,3 млрд грн. Основними причинами відставання від планових показників стали надані пільги, зокрема:

1. Пільги зі сплати податків при імпорті товарів, не пов'язаних із протидією збройній агресії (квітень-червень 2022 року) – 42,1 млрд грн. Це, зокрема, стосувалося безподаткового ввезення автотранспортних засобів.

2. Пільги при імпорті продукції оборонного призначення – 31,4 млрд грн.

3. Пільги зі сплати акцизного податку при ввезенні сировини для виробництва інших підакцизних товарів, зокрема тютюну – 28,1 млрд грн.

4. Надання нових пільг для відновлення енергосистеми та забезпечення громадян електроенергією – обсяги пільг за останні два місяці 2022 року склали 4,8 млрд грн, з них 3,8 млрд грн – на імпорт електрогенераторів.

Ці пільги суттєво вплинули на рівень надходжень до бюджету, адже значна частина митних платежів була звільнена або знижена через державну підтримку важливих для оборони та відновлення інфраструктури секторів економіки.

Оцінюючи митну справу в Україні під час війни, можна зробити висновок, що уряду вдалося забезпечити митну безпеку, уникнути дефіциту товарів та організувати ефективну роботу митних структур і пунктів пропуску. Це стало можливим завдяки гнучким та оперативним заходам, зокрема забезпеченню безперешкодного ввезення важливих товарів, таких як гуманітарні вантажі, продукція для енергетичних потреб, та пільговим умовам для оборонної промисловості [64].

Водночас, значним підтримувальним фактором для України стали заходи Європейського Союзу. Зокрема, ЄС ухвалив рішення про скасування всіх мит на українські товари з 4 червня 2022 року на рік, що стало важливим стимулом для

експорту українських товарів до Європи. Крім того, введення з 1 жовтня 2022 року режиму спільного транзиту (так званий «митний безвіз») дало можливість українському бізнесу безперешкодно переміщати товари через ЄС за принципом: один транспорт – одна декларація – одна гарантія. Цей режим значно спростив процес переміщення товарів та знизив адміністративні бар'єри, забезпечивши економічну стабільність у складних умовах війни.

Митна політика України в умовах війни дійсно зазнала кардинальних змін, спрямованих на забезпечення національної безпеки та підтримку економіки в умовах воєнного стану. Основними напрямками цієї політики стали:

1. Спрощення митних процедур для імпорту гуманітарної допомоги, озброєння, військової техніки, енергоресурсів та інших товарів критичного імпорту. Це значно прискорило надходження необхідних вантажів до країни, що є важливим для підтримки обороноздатності та стабільності економіки.

2. Запровадження тимчасових заборон і обмежень на експорт стратегічно важливих товарів для забезпечення внутрішніх потреб держави, зокрема, продовольчих товарів, мінеральних добрив і сировини. Такі заходи дозволили зберегти баланс на внутрішньому ринку та запобігти дефіциту.

3. Активне співробітництво з митними службами країн ЄС та Великої Британії для боротьби з обходом санкцій та контрабандою з росії. Це співробітництво сприяло посиленню контролю за переміщенням товарів через кордони, зокрема, через транзитні маршрути, що значно ускладнило спроби обходу санкцій [53].

У свою чергу, незважаючи на складні умови війни, митна служба України продемонструвала високу гнучкість і оперативність, реагуючи на нові виклики. Проте, бойові дії та руйнування інфраструктури створюють значні труднощі для повноцінного функціонування митної системи. Відновлення митної інфраструктури, модернізація митних процедур, а також інтеграція з міжнародними торговими системами є критично важливими для відновлення економіки та забезпечення сталого розвитку після закінчення бойових дій.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1 Оцінка ефективності митних заходів у забезпеченні економічної безпеки

Економічна безпека держави є однією з ключових складових її національної безпеки. Ефективність митних заходів відіграє критичну роль у забезпеченні економічної стабільності, оскільки митниця виконує функції не лише фіскального контролю, а й захисту внутрішнього ринку, боротьби з контрабандою, регулювання зовнішньої торгівлі та протидії економічним загрозам.

Митна система України в умовах воєнного стану зазнала швидкої адаптації, оскільки стала одним із ключових елементів контролю за рухом товарів і послуг через державний кордон. Зміни геополітичної ситуації змусили митні органи переглянути свої підходи, переосмислити пріоритети та мобілізувати ресурси для забезпечення стабільного функціонування в умовах економічної нестабільності.

У цей період митна служба взяла на себе додаткові завдання. Окрім стандартного контролю за переміщенням товарів, вона почала активно стежити за потоком гуманітарної допомоги, а також забезпечувати належний контроль над обігом стратегічно важливих ресурсів, спрямованих на підтримку національної обороноздатності та соціальної стабільності.

Для оцінки ефективності митних заходів використовують такі індикатори:

1. Фіскальні результати – частка надходжень від митних платежів у структурі доходів державного бюджету.
2. Інтенсивність боротьби з контрабандою та порушеннями – кількість виявлених і попереджених випадків незаконного переміщення товарів.

3. Швидкість оформлення вантажів – скорочення часу проходження митних процедур завдяки цифровізації.

4. Імпортозаміщення – вплив тарифної політики на стимулювання внутрішнього виробництва.

5. Інтеграція з міжнародними стандартами – адаптація національних митних процедур до практик Всесвітньої митної організації (ВМО) та ЄС.

Розглянемо деякі з них. Для оцінювання ефективності митних заходів у забезпеченні економічної безпеки необхідно, в першу чергу, розглянути й порівняти частку надходжень митних платежів до Державного бюджету протягом трьох років, що охоплюють період довоєнного стану й після початку повномасштабного вторгнення (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Аналіз надходжень митних платежів до Державного бюджету України за 2021–2023 рр., млн. грн. [13]

Вид митного платежу	Надходження за 2021 р., млн. грн.	Виконання до уточненого річного плану %	Надходження за 2022 р., млн. грн.	Виконання до уточненого річного плану %	Надходження за 2023 р., млн. грн.	Виконання до уточненого річного плану %
Ввізне мито	36 854,8	107,31	23 311,3	65,39	39 628,0	112,51
Вивізне мито	1 322,2	294,49	2 335,7	251,7	559,1	29,27
Акцизний податок	79 592,8	122,7	41 653,7	54,81	74 762,6	93,54
Податок на додану вартість	380 714,3	102,65	253 052,9	58,96	366 158,0	92,72

У 2021 році ввізне мито демонструвало стабільне зростання, перевищивши очікувані показники та становлячи 107,31% від уточненого річного плану. Проте в 2022 році через повномасштабне вторгнення цей показник різко знизився, і надходження склали лише 65,39% від запланованого. У 2023 році відбулося поступове відновлення, що навіть перевищило планові показники на 12,51% [13].

Надходження від акцизного податку та ПДВ на імпортовані товари також зазнали значних коливань. У 2021 році вони становили 122,7% та 102,65% відповідно, однак у 2022 році суттєво скоротилися до 54,81% і 58,96%. У 2023

році відбулося значне відновлення цих платежів із перевищенням плану на 93,54% та 92,72% відповідно [44].

Щодо вивізного мита, у 2021 році його надходження перевищили планові показники майже втричі (294,49%). Проте у 2023 році спостерігалось суттєве зменшення цього показника, досягнувши лише 29,27% від запланованого.

Ці зміни зумовлені впливом повномасштабного вторгнення в 2022 році, що спричинило руйнування та пошкодження митної інфраструктури, скорочення обсягів зовнішньої торгівлі, а також запровадження пільгових умов оподаткування для окремих категорій товарів.

Попри складні умови, поступове відновлення роботи митних постів, збільшення обсягів зовнішньої торгівлі та скасування пільгових умов для окремих категорій товарів створюють передумови для покращення ситуації. Зокрема, 2023 рік продемонстрував позитивну динаміку зростання митних надходжень до державного бюджету, що є важливим сигналом для економіки країни [44].

Збільшення митних надходжень тісно корелює з активністю експортно-імпортних операцій. Зростання обсягів експорту свідчить про успішне виходження вітчизняної продукції на міжнародні ринки, що сприяє підвищенню її конкурентоспроможності та розвитку експортного сектору. Кожна додаткова експортна угода сприяє збільшенню доходів держави через оплату митних зборів, податків та інших обов'язкових платежів.

Водночас зростання імпорту вказує на активізацію внутрішнього ринку, зокрема на підвищення споживчого попиту на іноземні товари та послуги, що також позитивно впливає на збільшення митних надходжень. Таким чином, динаміка зовнішньоторговельних операцій є ключовим фактором стабілізації та розвитку митної системи країни.

Експорт товарів за результатами 2022 року зменшився на 35,1% (на 23,9 млрд дол.) порівняно з показниками 2021 року і склав 44,1 млрд доларів. За період із січня по серпень 2023 року обсяги експорту досягли 24,5 млрд доларів, з яких до бюджету надійшло 465,8 млн грн через сплату вивізного мита. Однак,

експортна виручка виявилася на 15% нижчою, ніж за аналогічний період 2022 року (28,9 млрд дол.), і на 41% меншою порівняно з відповідним періодом 2021 року, коли обсяг становив 41,8 млрд доларів [13].

Зниження експортної виручки в 2023 році обумовлено тим, що в січні та лютому 2022 року, до початку повномасштабного вторгнення РФ, обсяги українського експорту досягли рекордних показників. Водночас, якщо розглядати період із березня по серпень, експорт у 2023 році зріс на 2% порівняно з аналогічним періодом 2022 року.

Проте, у 2023 році експорт товарів з України зазнав значного скорочення, що торкнулося всіх галузей економіки без винятку (рис. 2.1).

Дослідження динаміки імпорту дає змогу доповнити аналіз зовнішньоекономічної діяльності України і сформувати цілісну картину стану зовнішньої торгівлі. Імпорт залишається ключовим елементом економіки, оскільки забезпечує країну критично важливими товарами й ресурсами, а також стимулює розвиток окремих галузей, що залежать від імпортованої сировини або технологій.

У 2022 році, згідно з даними Державної служби статистики України, спостерігалось значне скорочення обсягів імпорту. Загальний обсяг імпорту знизився на 24,1% (на 17,6 млрд доларів) порівняно з 2021 роком і склав 58,3 млрд доларів [44].

Таке зменшення обсягів імпорту було спричинене кількома ключовими факторами, зокрема руйнуванням логістичних ланцюгів через повномасштабну військову агресію РФ, зменшенням споживчого попиту на тлі економічної нестабільності, а також зміною структури імпорту в бік пріоритету критично необхідних товарів.

Рис. 2.1. Експорт товарів у 2022–2024 роках, щомісяця, млн дол. [44]

Проте впродовж першого півріччя 2023 року спостерігалось істотне збільшення обсягів імпорту товарів на 20,7%, що становить додаткові 5,2 мільярда доларів у порівнянні з відповідним періодом 2022 року, досягнувши загальної суми у 30,4 мільярда доларів (рис. 2.2).

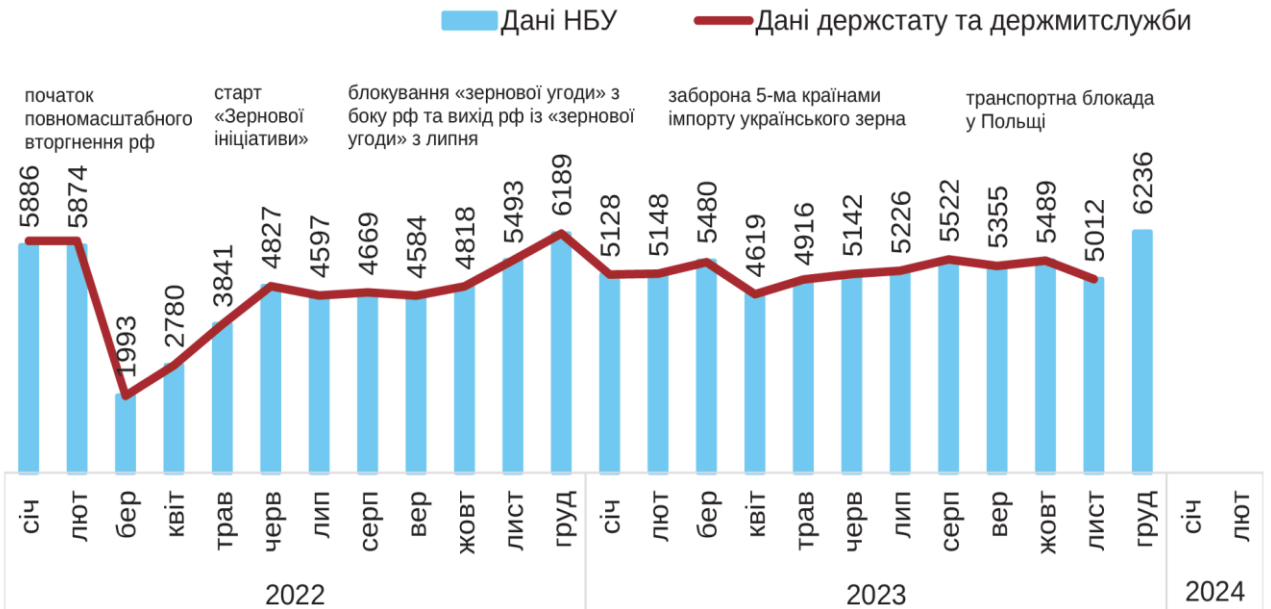

Рис. 2.2. Імпорт товарів у 2022–2023 роках, щомісяця, млн дол. [44]

Розглянута структура експортно-імпортних операцій дозволяє отримати більш глибоке розуміння динаміки зовнішньої торгівлі та впливу цих процесів на митні платежі. Це в свою чергу, відображається у надходженнях до державного бюджету сплатою митних зборів (рис. 2.3).

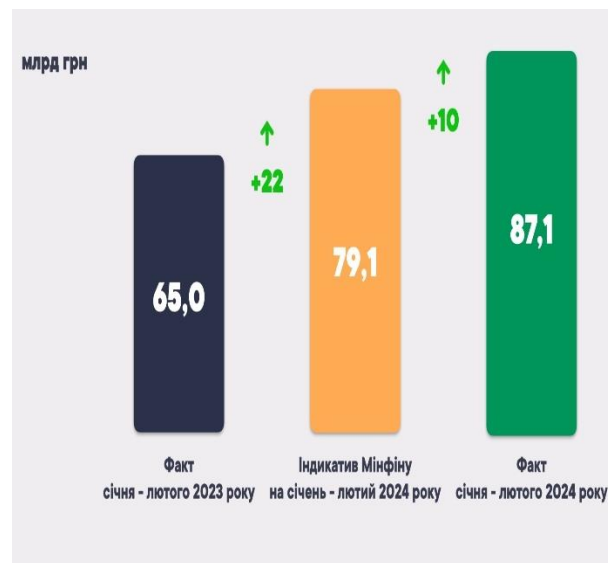
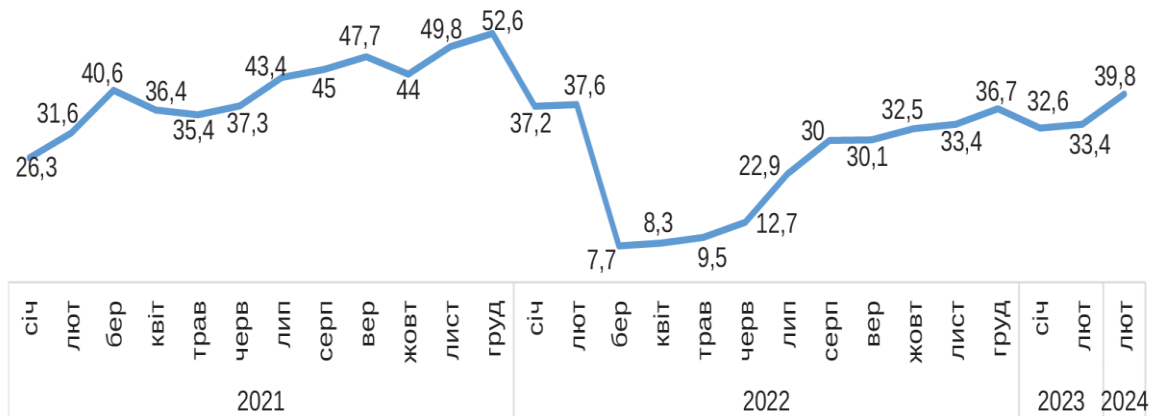

Рис. 2.3. Динаміка надходження митних платежів до бюджету України за 2021–2023 роки та січень–лютий 2024 року, млрд грн [44]

Внаслідок митного оформлення зовнішньоекономічних операцій, здійснюваних українськими підприємствами та громадянами, митні органи забезпечили суттєві надходження до державного бюджету. У лютому 2023 року ця сума досягла 33,4 млрд грн, що відповідало 100,4% від запланованого індикативного показника, встановленого Міністерством фінансів. Однак у

лютому 2024 року спостерігалось значне зростання цих надходжень, які сягнули 39,8 млрд грн. Таким чином, у порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, обсяг податкових надходжень від зовнішньоекономічної діяльності збільшився на 6,4 млрд грн [20].

Загалом за перші місяці 2024 року до державного бюджету було спрямовано понад 87,1 млрд грн митних платежів.

Крім того, митна політика України передбачає і фіскальні інтереси – стягнення мит та митних платежів, та контроль за своєчасністю їх справляння (рис.2.4.).

Рис. 2.4. Частка митних платежів у доходах державного бюджету та у податкових надходженнях, % [44]

Аналіз показує, що митні платежі забезпечують понад 30% доходів державного бюджету та близько половини податкових надходжень. Однак низка зовнішніх і внутрішніх чинників, які протягом останніх семи років безпосередньо або опосередковано впливали на митну безпеку України, суттєво змінили ці пропорції. Зокрема, частка митних платежів у доходах державного бюджету та загальних податкових надходженнях поступово зменшувалася в період з 2017 до 2022 року. Найбільше скорочення відбулося в періоди значних кризових явищ, таких як пандемія та військові дії (табл.2.2.).

Зміна частки митних платежів за період 2017-2023 роки, %. [44]

Рік	Частка митних платежів в доходах бюджету, %	Зміна (%) від попереднього року	Частка митних платежів (%)	Зміна (%) від попереднього року
2017	39,96	-	50,56	-
2018	39,88	-0,20	49,11	-2,87
2019	37,39	-6,25	46,88	-4,54
2020	33,68	-9,93	42,58	-9,16
2021	38,44	14,14	45,03	5,76
2022	17,36	-54,85	33,19	-26,31
2023 (6 міс)	18,02	3,79	40,01	20,56

Фактори, що вплинули на зміну частки митних платежів, можна умовно поділити за двома періодами: з 2020 до 2021 року та з 2022 року до теперішнього часу. У 2020 році частка митних платежів суттєво знизилася через глобальну економічну кризу, спричинену пандемією COVID-19. Обмеження на міжнародну торгівлю, закриття кордонів і зниження економічної активності призвели до скорочення обсягів митних надходжень. Уже у 2021 році, зі зняттям деяких обмежень і поступовим відновленням економічної активності, частка митних платежів знову почала зростати, що свідчило про стабілізацію економіки [49].

Різке зниження частки митних платежів у 2022 році було викликане повномасштабним військовим вторгненням росії в Україну. Наслідки бойових дій, руйнування інфраструктури, масова міграція населення і загальна економічна нестабільність негативно вплинули на обсяги міжнародної торгівлі та митні надходження.

Протягом 2023 року спостерігалось поступове зростання частки митних платежів, що можна пояснити адаптацією економіки до умов війни та стабілізацією митних операцій.

Варто зазначити, що ПДВ, акцизний податок та мито належать до непрямих податків. Вони встановлюються у вигляді надбавки до ціни товарів або послуг, яку сплачують кінцеві споживачі під час купівлі товарів або отримання послуг. На рис. 2.5 представлено динаміку митних надходжень до Державного бюджету України.

Було визначено, що основна частина надходжень припадає на ПДВ, який стягується майже з усіх товарів і послуг. Іншу частину формують акцизний податок, що застосовується до підакцизних товарів, і мито, яке справляється під час переміщення товарів через державний кордон.

Ці складові суттєво впливають на економічну ситуацію в Україні, а також на показники митних платежів і митної безпеки загалом. Одним із ключових показників є рівень митного навантаження, який розраховується як відношення митних платежів до обсягу імпорту або до номінального ВВП [13].

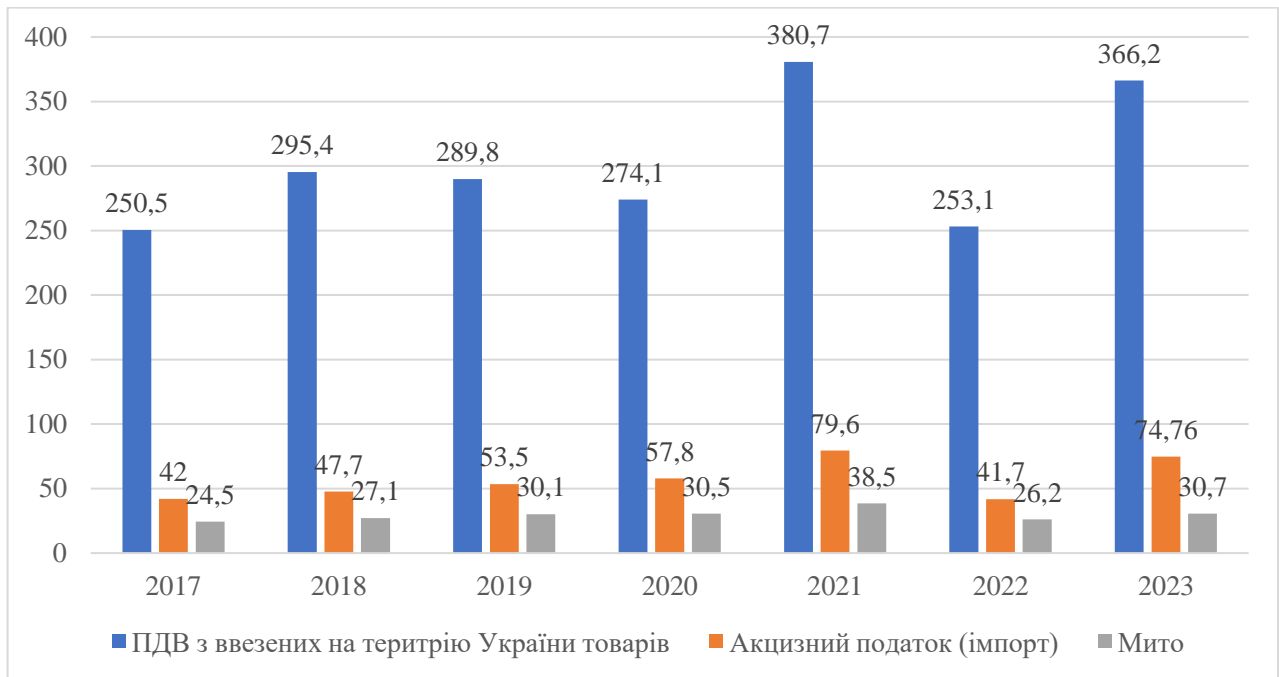

Рис. 2.5. Динаміка митних надходжень до Державного бюджету України за період 2017–2023 рр., млрд грн [44]

Аналіз динаміки митного навантаження на імпорт і економіку в період з 2017 до 2023 року показує суттєві коливання, викликані впливом різних економічних і політичних чинників. У 2017 році рівень митного навантаження на економіку становив 10,63%, а на імпорт – 19,69%. У 2018 році обидва показники дещо знизилися, що відображає стабільний економічний стан країни та відсутність серйозних зовнішніх потрясінь: митне навантаження на економіку зменшилося до 10,4%, а на імпорт – до 19,33%.

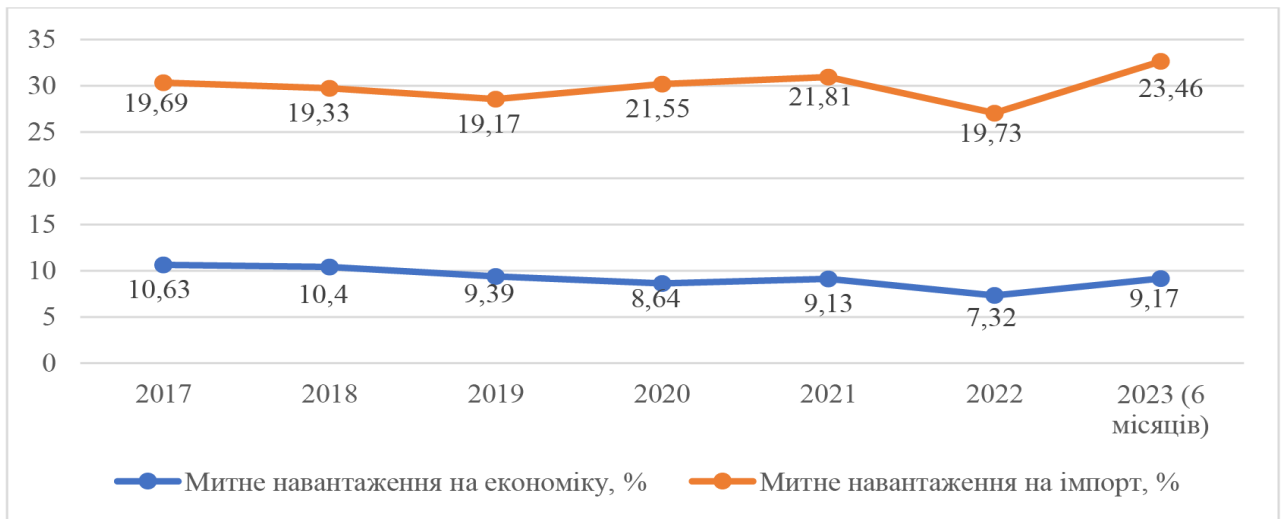

Рис. 2.6. Динаміка митного навантаження на імпорт та економіку в цілому, % [44]

У 2019 році митне навантаження на економіку знизилося до 9,39%, що свідчить про позитивні структурні зміни в економіці та ефективність заходів із лібералізації митної політики, зокрема у контексті євроінтеграційних процесів. Водночас митне навантаження на імпорт зменшилося незначно, до 19,17%, що вказує на стабільність у сфері митного регулювання імпорتنих операцій.

У 2020 році пандемія COVID-19 суттєво вплинула на економіку, зокрема призвела до подальшого зниження митного навантаження на економіку до 8,64%. Однак митне навантаження на імпорт, навпаки, зросло до 21,55%. Таке зростання було зумовлене запровадженням додаткових митних тарифів на підакцизні товари для підтримки національних виробників, а також змінами у структурі імпорту, де зросла частка товарів із підвищеними митними ставками.

У 2021 році, зі стабілізацією економічної ситуації після першої хвилі пандемії, митне навантаження на економіку підвищилося до 9,13%. Це вказує на поступове відновлення докризової економічної активності. Паралельно митне навантаження на імпорт також збільшилося, досягнувши 21,81%, що відображає зростання обсягів імпорتنих операцій [40].

2022 рік став переломним унаслідок повномасштабного воєнного вторгнення росії в Україну. Це призвело до суттєвого зниження митного навантаження на економіку, яке склало 7,32%. Основними причинами стали

військові дії, руйнування інфраструктури та значне скорочення економічної активності, що негативно вплинуло на обсяги міжнародної торгівлі. Митне навантаження на імпорт також зменшилося до 19,73% через порушення логістичних ланцюгів і обмеження можливостей для імпорту [39].

У першій половині 2023 року спостерігалось зростання митного навантаження на економіку до 9,17%, що свідчить про адаптацію економічної системи до нових умов і поступову стабілізацію митних процесів. Митне навантаження на імпорт підвищилося до 23,46%, що можна пояснити збільшенням обсягів імпорту та підвищенням митних ставок для окремих категорій підакцизних товарів.

Економічна безпека визначається низкою критеріїв та індикаторів, які відображають реальний стан економіки. У контексті митної безпеки України важливо оцінити такі ключові показники, як частка митних доходів у загальних доходах держави, частка митних надходжень у податках і зборах, а також коефіцієнт покриття імпорту експортом. У таблиці 1 представлено ці індикатори, що дозволяють здійснити комплексний аналіз стану митної безпеки країни.

Таблиця 2.3.

Індикатори митної безпеки України [49]

Індикатори	Рік						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Частка митних доходів у доходах Державного бюджету України, %	40,0	39,9	37,4	33,7	38,4	18,0	16,4
Частка митних доходів у податках і зборах, %	50,6	49,1	46,7	42,6	45,0	33,8	31,6
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,87	0,83	0,83	0,91	0,93	0,74	0,68

Аналізуючи індикатори митної безпеки України, можна відзначити, що найвищі частки митних доходів у структурі доходів Державного бюджету та податкових надходжень були зафіксовані у 2017 році. Починаючи з 2019 року, ці показники демонструють поступове зниження. Одним із ключових чинників негативної динаміки стало поширення пандемії COVID-19, що супроводжувалася введенням карантинних обмежень. Закриття кордонів для

експорту й імпорту суттєво скоротило обсяги міжнародної торгівлі, зменшивши відповідно і надходження митних платежів [49].

У 2021 році ситуація покращилася завдяки відновленню товарообігу. На початку 2022 року темпи зростання зовнішньоторговельних операцій продовжили збільшуватися порівняно з аналогічним періодом попереднього року. Проте з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну ситуація кардинально змінилася. Україна була змушена обмежити зовнішньоекономічну діяльність через блокування транспортних шляхів на півночі, сході та тимчасово на півдні. Таким чином, країна залишилася залежною від західного напрямку, переважно Європейського Союзу та Молдови.

З кінця лютого 2022 року обсяги експорту й імпорту значно скоротилися. Лише у травні розпочалося поступове відновлення міжнародної торгівлі. Протягом цього періоду для деяких товарів скасували мита або суттєво знизили податкові ставки. У результаті, у 2022 році спостерігалось різке скорочення частки митних доходів у структурі доходів Державного бюджету України [49].

Коефіцієнт покриття імпорту експортом є ключовим показником, що дозволяє оцінити збалансованість зовнішньої торгівлі. В Україні цей коефіцієнт залишається меншим за одиницю, що свідчить про від'ємне сальдо торговельного балансу, тобто перевищення імпорту над експортом. Проте у період з 2019 до 2021 року спостерігалось його зростання, що вказує на поступове збільшення частки експорту у структурі товарообігу [13].

Аналіз динаміки митного навантаження на імпорт і економіку загалом демонструє, що ці показники є надзвичайно чутливими до впливу зовнішніх економічних та політичних факторів, таких як пандемія чи воєнні дії. Ці виклики суттєво впливають на рівень митного навантаження, відображаючи загальний стан економіки країни, і вимагають впровадження ефективних регуляторних заходів у митній політиці. Це дозволить забезпечити митну безпеку, підтримати національних товаровиробників та стабільність бюджетних надходжень.

Одним із головних завдань митних органів у сфері забезпечення митної безпеки є виявлення, ідентифікація та нейтралізація потенційних загроз. Такі дії

здійснюються в межах правозастосовної та правоохоронної функцій митних органів. Особливу увагу приділяють боротьбі з порушеннями митних правил і контрабандою, що є однією з найбільш значущих загроз для економіки.

Нерідко суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, порушуючи встановлені правила переміщення товарів через митний кордон України, прагнуть уникнути обов'язкових процедур митного контролю і оформлення. Це спрямовано на ухилення від сплати податків і зборів, що завдає збитків державному бюджету. У зв'язку з цим, пріоритетом роботи митних органів залишається протидія порушенням митних правил і активна боротьба з контрабандою для забезпечення економічної безпеки держави.

У 2020 році митниці Держмитслужби було виявлено 14 000 порушень митних правил на суму 2,6 млрд грн. Безпосередньо митниці було розглянуто 4 000 справ про порушення митних правил (рис. 2.7.).

Рис. 2.7. Кількість порушених справ та справ, розглянутих безпосередньо митниці, щодо порушення митних правил за період 2020–2023 рр., справ [44]

За останні роки митні органи України значно посилили боротьбу з порушеннями митних правил та контрабандою. Згідно з даними, у 2020 році до суду було передано 11 000 справ про порушення митних правил, що призвело до

накладення штрафів і конфіскації товарів на загальну суму майже 1,2 млрд грн. Найпоширенішими спробами незаконного ввезення були психостимулятори, наркотичні речовини, цигарки, мобільні телефони, планшети та інші пристрої.

У 2021 році спостерігалось значне зростання виявлених митних порушень: їх кількість перевищила 28 000, а сума порушень склала 2,8 млрд грн, що на 7,7% більше, ніж у 2020 році. За цей період митницями було розглянуто 12 500 справ, і за результатами судових рішень накладено стягнення на суму понад 1,7 млрд грн.

Серед найрезонансних випадків 2021 року можна відзначити:

- спроби ввезення незадекларованого брендовго одягу, взуття, годинників;
- незаконне переправлення героїну;
- спроби ввезення техніки Apple без відповідного декларування;
- ввезення квадроциклів із підробленими даними в деклараціях;
- порушення строків тимчасового ввезення елітного спорткару [13].

Ці випадки демонструють широту порушень, починаючи від незаконного ввезення предметів розкоші до серйозних загроз національній безпеці, таких як наркотрафік. Ефективна робота митних органів у таких випадках не лише зменшує втрати для державного бюджету, але й сприяє забезпеченню митної безпеки та стабільності економіки.

Протягом 2022 року митні органи України виявили значне збільшення митних правопорушень, загальна сума яких становила 2,9 млрд грн, що на 3,6% більше порівняно з 2021 роком. Кількість справ про порушення митних правил, розглянутих митницями, досягла 9 825. Крім того, до суду було передано 5 721 справу. За результатами розгляду справ було накладено стягнення на суму понад 1,8 млрд грн [67].

Протягом цього року митниці також здійснили вилучення товарів, що стали предметами правопорушень, на загальну суму понад 697,5 млн грн. Вилучення за категоріями включають:

- Промислові товари на суму 457,5 млн грн;

- Продовольчі товари та сільгосппродукція на суму 49 млн грн;
- Валюта на суму 147,3 млн грн;
- Транспортні засоби на суму 43 млн грн.

У 2023 році митниці Державної митної служби України виявили 11 935 порушень митних правил на загальну суму 8,9 мільярда гривень. Безпосередньо митницями було розглянуто 3 493 справи про порушення митних правил, за результатами яких накладено штрафи на суму 110 мільйонів гривень, з яких до Державного бюджету стягнуто 80 мільйонів гривень.

Ці дані підкреслюють як зростання активності митних органів у боротьбі з порушеннями митних правил, так і різноманіття порушених категорій товарів, включаючи не тільки промислові та продовольчі товари, але й валюту та транспортні засоби, що свідчить про складність і масштаби незаконної діяльності на митному кордоні.

Отже, оцінка ефективності митних заходів у забезпеченні економічної безпеки передбачає комплексний підхід, що включає аналіз їх фіскального, економічного та безпекового впливу. В умовах глобалізації та загроз економічній стабільності України ключовими завданнями митної системи залишаються протидія контрабанді, забезпечення прозорості зовнішньоекономічної діяльності та інтеграція до світової економіки.

Захист інтересів національних виробників є ключовим аспектом зовнішньоекономічної політики, оскільки вони відіграють важливу роль у стабільності економіки, забезпечують робочі місця та формують значну частину податкових надходжень. У цьому контексті урядові інституції повинні створювати сприятливе середовище для розвитку національного виробництва, забезпечуючи рівні можливості для всіх підприємств незалежно від їхньої галузевої приналежності.

Для ефективного захисту прав та інтересів виробників важливо враховувати специфіку різних секторів економіки, оскільки кожен з них має свої особливості та потреби. Наприклад, у деяких галузях, таких як агропромисловий сектор або високотехнологічне виробництво, можуть бути необхідні спеціальні

заходи підтримки або пільги, в той час як інші сектори можуть потребувати різних підходів у вигляді зниження мит, податкових ставок чи сприяння доступу до міжнародних ринків [49].

У цьому процесі важливу роль відіграють законодавчі та виконавчі органи, які повинні працювати у тісній співпраці з бізнесом і галузевими асоціаціями для створення правового поля, яке дозволить національним виробникам ефективно функціонувати в умовах глобалізації. Розвиток відповідних галузей права, зокрема торгового, митного та фінансового права, сприяє адаптації внутрішнього законодавства до міжнародних стандартів, що дозволяє українським підприємствам зберігати конкурентоспроможність та залучати інвестиції.

Таким чином, для досягнення цієї мети необхідно створити систему, яка забезпечить не лише захист прав національних виробників, але й ефективне управління зовнішньоекономічною діяльністю, що сприятиме сталому економічному розвитку країни.

Впровадження інновацій, посилення міжнародної співпраці та ефективне управління персоналом можуть стати запорукою підвищення ефективності митних заходів.

2.2 Проблеми митної політики держави в сфері забезпечення економічної безпеки

Митна політика держави є одним із основних інструментів забезпечення економічної безпеки, адже від її ефективності залежить захист внутрішнього ринку, регулювання зовнішньоекономічної діяльності та контроль за перетином кордону. Проте, на сьогодні митна політика України залишається недосконалою, що підтверджується низкою проблем:

- транспортування товарів із приховуванням інформації від фіскальних органів або контрабандним шляхом;
- численні правопорушення у сфері інтелектуальної власності;

- невідповідність існуючих механізмів митного контролю сучасним стандартам пропускну́ї спроможності;
- наявність шахрайських та корупційних схем у сфері державного управління митними питаннями;
- значний рівень тінізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств країни [1].

У сфері митних правовідносин найбільш поширеними залишаються такі проблеми:

- зловживання при перетині митного кордону, що призводить до втрати бюджетних надходжень;
- маніпуляції з державними фінансами через їх нецільове використання під час реалізації митної політики;
- перевищення повноважень митними органами, порушення законодавства та недосконалість методологічного забезпечення їх діяльності;
- недостовірність обліку активів і розрахунків цін у сфері зовнішньоекономічної діяльності;
- завищення вартості послуг або зайва оплата під час переміщення товарів через кордон;
- порушення трудової дисципліни працівниками митних органів та непрозорість системи їх оплати;
- дублювання функцій між органами митного контролю та відсутність єдиної інформаційної системи, що ускладнює їхню координацію;
- недостатня ефективність превентивних заходів через слабкі організаційні механізми митного контролю [48].

Ці проблеми потребують невідкладного вирішення для забезпечення прозорості та ефективності митної політики України.

Також систематизуємо основні проблеми митної політики у забезпеченні економічної безпеки серед яких:

1. Корупція в митних органах:
  - Незаконне сприяння у проходженні митних процедур.

– Використання службового становища для отримання вигоди. Корупція призводить до недоотримання доходів бюджету, спотворення конкуренції та збільшення обсягів тіньової економіки.

2. Контрабанда та тіньова економіка:

– Високий рівень контрабанди, зокрема підакцизних товарів (алкоголь, тютюн, паливо).

– Використання нелегальних схем митного оформлення.

Ці явища порушують стабільність економіки, знижують надходження до бюджету й завдають шкоди національному виробництву.

3. Недостатній рівень цифровізації митних процедур:

– Відсутність повної автоматизації процесів.

– Високий рівень людського втручання, що підвищує ризик помилок і зловживань. Це ускладнює митний контроль, збільшує час оформлення та створює бар'єри для міжнародної торгівлі.

4. Низька ефективність тарифного регулювання:

– Невідповідність митних тарифів реаліям економіки (надмірно високі або низькі ставки).

– Недостатня гнучкість тарифної політики у реагуванні на зовнішні виклики. Це створює умови для нечесної конкуренції, зростання залежності від імпорту та скорочення внутрішнього виробництва.

5. Недостатній кадровий потенціал:

– Низький рівень кваліфікації працівників митних органів.

– Високий рівень плинності кадрів через недостатню мотивацію та оплату праці. Це впливає на якість виконання митних функцій і здатність протидіяти сучасним викликам.

6. Недостатня інтеграція до міжнародних стандартів:

– Неповна адаптація національного законодавства до норм і практик Всесвітньої митної організації (ВМО) та ЄС.

– Відсутність повноцінного обміну інформацією між митними органами різних країн. Це створює труднощі в транскордонній торгівлі й знижує ефективність боротьби з порушеннями [55].

Причинами виникнення даних проблем є:

1. Економічна та політична нестабільність Економічні кризи та військові дії ускладнюють управління митною системою.
2. Відсутність довгострокової стратегії Короткострокові рішення без врахування перспектив економічного розвитку та інтеграції до міжнародних ринків.
3. Недостатнє фінансування митних органів Нестача ресурсів для впровадження сучасних технологій, навчання персоналу та посилення контролю.

В наслідок існування таких проблем у митній політиці відбувається:

1. Зниження доходів державного бюджету Контрабанда та корупція значно скорочують фіскальні надходження.
2. Послаблення національної економіки Нелегальне ввезення товарів шкодить внутрішньому виробництву та бізнесу.
3. Погіршення міжнародного іміджу країни Неефективність митної політики ускладнює міжнародну торгівлю й відлякує потенційних інвесторів.
4. Зростання соціальної напруги Невирішені проблеми митної політики підривають довіру громадян до влади [72].

Отже, ці та інші проблеми свідчать про потребу вдосконалення митної політики української держави на шляху реалізації її євроінтеграційного вектора.

2.3 Досвід зарубіжних країн у формуванні митної політики держави

Митна політика є невід'ємною частиною економічної політики кожної держави, спрямованою на регулювання зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення економічної безпеки. Зарубіжний досвід демонструє різноманітні підходи до її формування, що залежить від особливостей економічного розвитку,

географічного положення та міжнародної інтеграції країни. Вивчення цього досвіду є корисним для вдосконалення митної політики України [16].

Цікавим є досвід адміністративно-правового регулювання митних режимів у Японії та Китаї, які демонструють високі темпи економічного зростання та активну участь у міжнародній торгівлі. Система митного регулювання в Японії формувалася поступово, під впливом таких чинників, як технічний прогрес та виважена зовнішньоекономічна політика, спрямована на підтримку і захист національних виробників. Сьогодні Японія входить до числа провідних держав світу за рівнем розвитку міжнародної торгівлі та активно здійснює інвестиційну діяльність.

Митна служба Японії є спеціалізованим центральним органом виконавчої влади, який займається координацією та контролем роботи митних органів у рамках реалізації митного законодавства країни. Основні напрями її діяльності включають спрощення та гармонізацію митних процедур, забезпечення безпеки в торговельному ланцюжку поставок, сприяння розвитку міжнародної торгівлі, посилення правоохоронної функції митної системи та контроль за дотриманням митного законодавства. Окрему увагу приділяють захисту прав інтелектуальної власності та налагодженню співпраці з бізнес-середовищем [34].

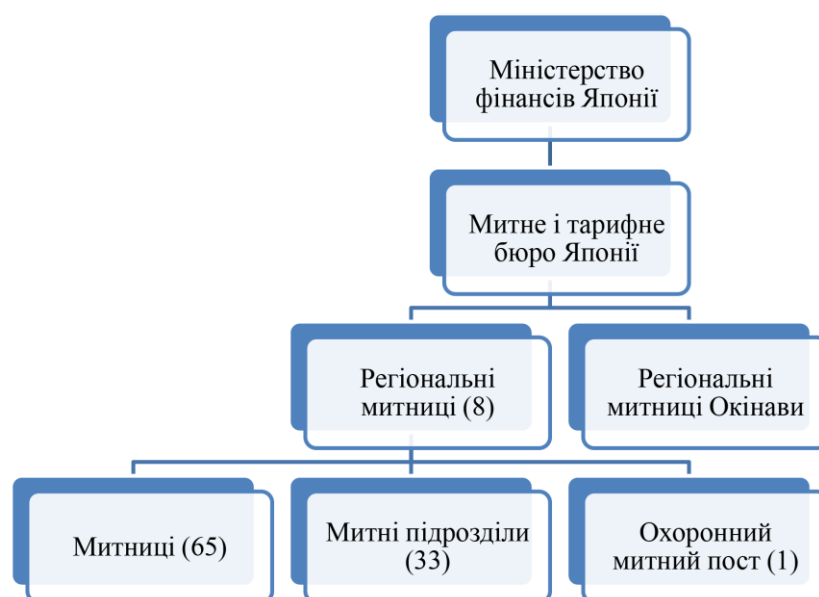

Рис. 2.8. Організаційна структура Митного і тарифного бюро Японії [34]

Особливістю адміністративно-правового регулювання митних відносин у Японії є запроваджена система преференцій, яка спрямована на підтримку економічного розвитку країн, що розвиваються, шляхом збільшення їхніх експортних доходів. У межах цієї системи понад 3500 видів товарів із таких країн імпортуються без сплати ввізного мита або за зниженими ставками. Система преференцій, створена 1 серпня 1971 року, діяла до 31 березня 2021 року. До переліку бенефіціарів входили 135 країн і 5 територій, зокрема й Україна.

Під преференційний режим імпорту до Японії, із застосуванням знижених або нульових ставок ввізного мита, потрапляє широкий спектр товарів, зокрема:

Сільськогосподарська продукція (408 кодів згідно з 9-значною системою Митного тарифу Японії): м'ясо та їстівні субпродукти індиків, качок, гусей; сало, цикорій, артишок, картопля; ягоди, такі як малина, ожина, журавлина; житнє борошно, вівсяна крупа; готова або консервована риба, огірки, корнішони, томати; мінеральні та газовані води, пиво із солоду тощо.

Промислова продукція (3151 код): цемент, аміак, гідрооксид натрію, оксид титану; хімічні речовини, мінерали; папір, картон, текстильні вироби (пряжа лляна, швейні нитки із синтетичних або штучних волокон); аксесуари (головні убори, парасольки); кухонне приладдя (посуд, столові прилади); вироби з чорних металів (гвинти, болти, гайки); інструменти (ножі, ножиці, електроди); рибальські товари (вудки, гачки, котушки); термоси та інші товари.

Цей широкий асортимент товарів сприяє розвитку міжнародної торгівлі, особливо для країн, що розвиваються [ ].

Товари, що експортуються до Японії, повинні транспортуватися безпосередньо, без проходження через треті країни. Однак, якщо товари все ж переміщуються через інші території, вони можуть зберегти право на пільговий митний режим за умов, що:

– у країнах транзиту вони не зазнавали жодної обробки, за винятком перевантаження або тимчасового зберігання, викликаного транспортними потребами;

– перевантаження або тимчасове зберігання відбувалося на митних складах чи аналогічних об'єктах під контролем митних органів цих країн.

Якщо товари вироблені повністю або частково з матеріалів іншого походження чи невідомого походження, вони вважатимуться такими, що походять з України, за умови достатньої обробки. Суттєвість обробки визначається за критерієм зміни товарної позиції на 4-значному рівні згідно з Гармонізованою системою. Однак, якщо обробка або переробка обмежується простими операціями, вони не вважатимуться достатніми, навіть якщо це призвело до зміни класифікації товару.

Для отримання преференційного митного режиму під час ввезення товарів до Японії обов'язковим є подання сертифіката походження за формою «А» (документ, який об'єднує декларацію і сертифікат). Цей сертифікат видається митними органами або іншими уповноваженими державними установами країни-експортера, що має право на пільговий режим. Також це можуть бути організації, такі як торгові палати, які зареєстровані японськими митними органами як емітенти. Сертифікат видається на основі заяви експортера для відповідних товарів.

Водночас для товарних партій із митною вартістю, що не перевищує 200 000 ієн (близько \$1 800), або для продукції, походження якої є очевидним, сертифікат походження не вимагається.

Японія, як держава з розвинутою економікою та високим рівнем ВВП, впровадила Загальну систему преференцій для підтримки економічного зростання країн, що розвиваються. Такий досвід є цінним прикладом для України, яка може його адаптувати до своїх потреб. Водночас досвід правового регулювання митних режимів у КНР також має велике значення, оскільки може допомогти розв'язати низку національних митних проблем.

В Китаї функції прикордонного контролю в пунктах пропуску виконує Митна служба КНР. Протягом останніх років китайська економіка демонструє вражаючі темпи зростання, що значною мірою забезпечується ефективною митно-тарифною політикою. Важливу роль у цьому відіграє експорт, який є

ключовим драйвером економічного розвитку країни. Уряд Китаю створив сприятливі умови на законодавчому та виконавчому рівнях для підтримки експорту та захисту стратегічно важливих галузей.

Головна митна адміністрація КНР є державним органом виконавчої влади, який безпосередньо підпорядковується Державній раді Китаю. Ця адміністрація здійснює централізоване управління всіма митницями країни, включаючи порти, відкриті для зовнішньоекономічної діяльності, та місця проведення митного контролю. Організація митних операцій не залежить від адміністративного поділу країни, а митниці виконують свої функції відповідно до закону, зберігаючи незалежність у своїй діяльності. Усі митні органи підпорядковуються Головному митному управлінню, яке визначає загальну стратегію та координує їх роботу [34].

Митна служба КНР вирізняється активною міжнародною співпрацею та розвиненою інфраструктурою для здійснення митного контролю. Її діяльність характеризується:

1. Проведенням міжнародних семінарів та тренінгів для представників митних служб інших країн.
2. Участю в міждержавних програмах, спрямованих на досягнення принципів «добросусідства, дружнього партнерства та майбутніх перспектив».
3. Розробкою програм для підтримки національної економіки, вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності, боротьби з контрабандою та спрощенням процедур справляння податків і зборів [16].

Митна служба Китаю має чисельний штат із понад 48 000 співробітників, які забезпечують ефективний огляд у 247 портах країни. Крім того, Китай має міжнародні представництва митної служби в Брюсселі, Москві та Вашингтоні.

Організаційна структура митної служби КНР

Головне митне управління складається з таких відділів:

- Головне управління;
- Відділ правових і політичних питань;
- Відділ нагляду у сфері торгівлі та податкової зони;

- Відділ статистики;
- Відділ боротьби з контрабандою;
- Управління карного розшуку;
- Відділ технологій та розробок;
- Відділ міжнародного співробітництва;
- Фінансовий відділ;
- Відділ персоналу та освіти.

Організаційна структура митної системи КНР має три рівні:

1. Головне митне управління.
2. Регіональні митниці.
3. Локальні митні відділення.

Основні функції та завдання митної служби Китаю:

1. Фіскальні функції:
  - Нарахування, стягнення та відшкодування мита, податків, митних платежів.
  - Митний контроль та оформлення товарів і транспортних засобів.
2. Правоохоронні функції:
  - Боротьба з контрабандою.
  - Огляд транспортних засобів, контейнерів і пасажирів.
  - Захист прав інтелектуальної власності.
3. Інформаційні функції:
  - Ведення митної статистики [34].

Ці функції забезпечують ефективну роботу митної системи Китаю та підтримують зростання національної економіки через ефективне адміністрування митних платежів і контроль торговельних потоків.

Рис. 2.9. Організаційна структура митної системи КНР [34]

Митна служба Китайської Народної Республіки (КНР) має визначені повноваження, які регулюються Митним кодексом КНР 1987 року. Основні повноваження митної служби включають:

1. Митний контроль: Митниці Китаю здійснюють контроль за ввезенням та вивезенням товарів відповідно до встановлених стандартних процедур. На етапі оформлення митниці перевіряють документацію та контролюють потоки товарів, щоб забезпечити їх відповідність митним вимогам та нормативам.

2. Адміністрування митних платежів: Митниці КНР адмініструють митні збори, а також внутрішні та суміжні податки, що стосуються товарів, які переміщуються через митний кордон. Це включає не лише стягнення мита, але й управління податковими зборами, що сприяє економічній стабільності країни.

3. Боротьба з контрабандою: Одна з ключових функцій митної служби — це виявлення та припинення контрабанди. Митниці активно працюють над запобіганням незаконному ввезенню та вивезенню товарів, що порушують митне законодавство КНР. Вони здійснюють необхідні заходи для боротьби з контрабандною діяльністю та заохочують законну зовнішню торгівлю.

4. Ведення митної статистики: Митні органи КНР збирають та обробляють інформацію на основі документів декларування, що подаються при ввезенні чи вивезенні товарів. Це дозволяє митницям складати та аналізувати

статистичні дані, які стосуються митної вартості товарів і транспортних засобів, а також методів обміну товарами між країнами [16].

Ці функції митної служби КНР сприяють ефективному управлінню митними потоками, сприяють економічному розвитку і забезпечують безпеку торговельних операцій у країні.

У Китаї ефективно працює механізм митного управління, який ґрунтується на автоматизованих системах, що дозволяють оптимізувати процеси прийняття рішень, координації, моніторингу та аналізу митної діяльності. Відмінною рисою китайської митної системи є те, що, на відміну від більшості країн, де митне очищення здійснюється на місці призначення товарів, більшість імпортованих товарів розмитнюється в кількох великих митницях, що працюють у великих портах країни.

Китай також створив 15 зон прив'язки для експортної реєстрації, що надають високий рівень відкритості та пільг для підприємств, зареєстрованих у цих зонах, під час здійснення експортних операцій. Ці зони забезпечують зручність і стимули для компаній, що займаються зовнішньою торгівлею, і допомагають спрощувати митні процедури для експортних товарів.

Щодо тарифної політики, Китай спостерігає за стабільністю й балансом. У 2000-х роках середня митна ставка в країні була однією з найвищих у світі, становлячи понад 43%, що створювало комфортні умови для розвитку національних промислових галузей. Однак, з приєднанням Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2002 році відбулося значне зниження митних тарифів, середня ставка митних зборів скоротилася до 23%, що було частиною зобов'язань країни перед СОТ. Ці зміни стали стимулом для економічних реформ і зростання китайської зовнішньої торгівлі [34].

Такі підходи та політики демонструють прагнення Китаю адаптувати свою митну систему до глобальних стандартів і забезпечити підтримку економічного зростання, сприяючи розвитку зовнішньої торгівлі та інтеграції у світову економіку.

Враховуючи аналіз митної політики в Японії та Китайській Народній Республіці, можна виділити кілька важливих аспектів, які можуть бути корисними для вдосконалення митної системи України.

1. Гнучка система тарифного та нетарифного регулювання: Україна може застосовувати подібний підхід до регулювання імпорту з метою стимулювання ввезення товарів, які не виробляються в країні, при цьому обмежуючи імпорт тих, що вже мають достатнє виробництво на національному рівні. Це дозволить підтримати вітчизняних виробників, не обмежуючи при цьому доступ до необхідних для економіки товарів.

2. Митний режим переробки: Китай активно використовує митний режим переробки на митній території, який дозволяє використовувати відносно низьку вартість робочої сили для обробки товарів, що імпортуються. Україна має великий потенціал для розвитку цього митного режиму, що не лише стимулює економічне зростання, а й сприяє створенню нових робочих місць.

3. Створення преференційних умов для країн, що розвиваються: Досвід Японії в застосуванні преференційних митних режимів для стимулювання економічного зростання в країнах, що розвиваються, є важливим для України. Застосування подібних механізмів дозволить підтримати національні економічні інтереси та сприяти інтеграції у міжнародну економіку.

4. Стимулювання експорту: Важливим аспектом є стимулювання національних підприємств до експорту, що допоможе збалансувати торговельний баланс країни. Китайська практика гнучкої митної політики, орієнтованої на підтримку експорту, може бути корисною для України в контексті удосконалення митних процедур та зменшення бар'єрів для експортерів.

5. Адміністративно-правове забезпечення: Забезпечення належного адміністративно-правового забезпечення функціонування митної системи України дозволить створити додаткові робочі місця та збільшити надходження до державного бюджету, що є важливим для розвитку економіки та соціального добробуту [16].

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1 Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні

Митна політика України в контексті європейської інтеграції має орієнтуватися на гармонізацію з нормами Європейського Союзу (ЄС) та адаптацію до стандартів митного союзу. Це забезпечує прозорість процедур, підвищує економічну безпеку й сприяє інтеграції в європейський ринок.

Україна має амбіції перетворити свою митницю на «східну митницю» Європейського Союзу, що закріплено в Стратегії національного доходу. В рамках цієї стратегії передбачається низка важливих кроків, спрямованих на реформування митної політики, зокрема на впровадження європейських стандартів у митну сферу [46].

Ціль цієї трансформації є частиною ширшої стратегії, яка передбачає оновлення митних органів, боротьбу з контрабандою і адаптацію митного законодавства України до норм ЄС. Реалізація цих змін передбачає вдосконалення митної системи України і перехід до митних процедур, що відповідають стандартам ЄС.

Одним із ключових кроків є прийняття нового Митного кодексу України, який базуватиметься на Митному кодексі ЄС, а також зміцнення правової бази в сфері митного регулювання.

Згідно з поясненнями Міністерства фінансів, ці зміни включатимуть встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду і недостовірне митне декларування, а також надання митним органам повноважень для проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування контрабанди.

Міністерство фінансів вважає, що після впровадження цих реформ і адміністративної реформи митниці Україна зможе інтегруватися в європейський економічний і регуляторний простір, зміцнивши свої позиції як важливого митного партнера для країн ЄС [46].

Отже, основними європейськими векторами вдосконалення митної політики України які необхідно впровадити для інтеграції України до єдиного європейського економічного простору є:

1. Гармонізація митного законодавства з нормами ЄС. Цей напрям включає: імплементацію положень Митного кодексу Європейського Союзу (Union Customs Code), включаючи спрощення процедур митного оформлення, стандартизацію документів і правил; впровадження практик ЄС щодо митної вартості, класифікації товарів та визначення їх походження та зміцнення захисту прав інтелектуальної власності через митний контроль.

Сучасна митна політика України орієнтована на впровадження цілеспрямованих заходів для адаптації законодавчої бази до міжнародних стандартів, зокрема через приєднання до міжнародних конвенцій, що суттєво впливають на діяльність митних органів і визначають основні положення митно-правового регулювання. Нормативно-правове регулювання є основою для конструктивних змін, що мають на меті модернізацію діяльності митних органів України відповідно до норм і стандартів європейського суспільства, забезпечуючи таким чином реалізацію євроінтеграційних прагнень України в митній сфері.

Впровадження практик ЄС щодо митної вартості, класифікації товарів та визначення їх походження є ключовим етапом гармонізації митного законодавства України з європейськими нормами. Це передбачає створення умов для більш прозорого, передбачуваного і ефективного митного регулювання, що сприятиме міжнародній торгівлі та зменшенню ризиків порушень. Розглянемо ці аспекти детальніше:

Митна вартість визначає основу для нарахування митних платежів. Європейські практики передбачають:

- Дотримання стандартів СОТ: У ЄС використовується Методологія СОТ для визначення митної вартості, яка враховує реальні транзакційні ціни.
- Уніфікація правил розрахунку: Визначення митної вартості залежно від договору купівлі-продажу, транспортних витрат, страхування та інших складових.
- Мінімізація суб'єктивності: Використання чітких інструкцій і документального підтвердження (інвойсів, транспортних накладних) для уникнення неправомірного заниження або завищення вартості [42].

Для України це означає запровадження прозорих механізмів перевірки митної вартості, що зменшує ризики маніпуляцій і корупції.

ЄС використовує Комбіновану номенклатуру (Combined Nomenclature, CN), яка є частиною Гармонізованої системи опису та кодування товарів (Harmonized System, HS). Основні напрями щодо впровадження:

- Стандартизація кодів товарів: Впровадження уніфікованих кодів товарів для забезпечення ідентичності класифікації в усіх країнах ЄС.
- Тарифні і нетарифні заходи: Використання класифікації для застосування ставок митних тарифів, квот та інших регуляторних інструментів.
- Електронна система TARIC: Інтеграція України до TARIC (Integrated Tariff of the European Communities) для доступу до актуальних ставок тарифів і правил класифікації.

Для України це означає удосконалення системи митної класифікації з урахуванням європейських стандартів, що спрощує експорт та імпорт.

У ЄС використовуються два основних підходи до визначення походження:

- Преференційне походження: Застосовується до товарів, які підпадають під угоди про вільну торгівлю або інші торговельні домовленості (наприклад, Угода про асоціацію між Україною та ЄС).
- Непреференційне походження: Використовується для застосування загальних митних тарифів і регуляторних заходів.

Для України ці аспекти дозволять:

– Використання правил походження Пан-Євро-Мед: Це дозволяє товарам, виготовленим в Україні з використанням сировини з інших країн, зберігати статус українського походження за певних умов.

– Сертифікація походження: Адаптація української системи сертифікатів (зокрема EUR.1) до європейських стандартів [41].

Захист прав інтелектуальної власності є ключовим елементом ефективного митного регулювання, особливо в контексті інтеграції України до європейських та світових торговельних систем. Європейський Союз встановлює високі стандарти в цій сфері, які спрямовані на запобігання торгівлі контрафактними товарами та порушенню авторських прав.

Україна повинна адаптувати своє законодавство з захисту інтелектуальної власності відповідно до вимог Угоди про асоціацію з ЄС, включаючи: регламент ЄС № 608/2013: Це основний акт, що регулює митні заходи щодо захисту прав ІВ.; угода TRIPS (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності): Україна як член СОТ повинна дотримуватись міжнародних стандартів у цій сфері; розширення об'єктів захисту: Включення до переліку об'єктів ІВ товарних знаків, патентів, авторських прав, географічних зазначень, дизайнів і промислових зразків.

В Україні функціонує митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності, проте існує потреба в підвищенні ефективності його застосування. Важливо забезпечити швидше внесення об'єктів до реєстру, використовуючи сучасні цифрові технології. Також необхідно інтегрувати український реєстр із європейськими базами даних, наприклад, платформами DG TAXUD, які використовуються митними органами ЄС [42].

2. Діджиталізація митних процедур. Цей напрям включає: **розвиток** електронних сервісів для спрощення обміну інформацією між митними органами, бізнесом та іншими державними структурами ; впровадження системи обміну попередньою інформацією (Single Window), яка забезпечує швидке та прозоре оформлення вантажів; використання автоматизованих систем ризиків, схожих до європейських, для вибіркового контролю товарів.

Діджиталізація митних процесів забезпечує низку важливих переваг, зокрема:

- спрощення процедур декларування для бізнесу завдяки автоматизації;
- мінімізацію корупційних ризиків через скорочення фізичного контакту між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та представниками органів влади;
- оптимізацію митного контролю під час оформлення вантажів [41].

Згідно з даними Всесвітньої митної організації, понад 90% митних декларацій у Європейському регіоні оформлюються в електронному форматі. У країнах ЄС 63% митних процедур займають менше п'яти хвилин, а понад одну годину – лише 9%. Такий високий рівень ефективності є результатом значного прогресу у цифровізації митної сфери та впровадження сучасних підходів до управління митними ризиками [10].

Для покращення процесів митного декларування та контролю необхідно впроваджувати сучасні електронні інформаційні системи, які будуть інтегровані та сумісні з аналогічними платформами інших країн. Одним із ключових напрямів є розвиток митних процедур на основі інструменту «Електронна митниця» (E-Customs). Його використання сприяє встановленню ефективної взаємодії між органами влади, митними установами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

У межах цього підходу впроваджується електронне декларування товарів і транспортних засобів, автоматизоване їх оформлення та контроль. Це дозволяє виключити паперовий документообіг і сприяє створенню Єдиного електронного простору для митних процедур.

E-Customs можна визначити як багатофункціональну інтегровану систему, що включає кілька ключових компонентів:

- інструменти для обробки, накопичення та управління електронними даними, а також технології, які підтримують обмін інформацією між митними органами, органами публічної влади та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності;

– інформаційні платформи для моніторингу транзиту, імпорту та експорту, що працюють у межах єдиної автоматизованої системи. Ці платформи забезпечують електронний обмін даними між бізнесом, митними органами та державою;

– міждержавні комунікаційні й інформаційні технології, а також набір засобів, інструментів та механізмів, які дозволяють використовувати ці технології максимально ефективно [42].

Ця система спрямована на оптимізацію митних процедур та підвищення прозорості й ефективності міжнародної торгівлі.

Варто зазначити, що система E-Customs ефективно працює в багатьох розвинених країнах Європи та активно використовується організаціями, які взаємодіють із митною сферою.

Для вдосконалення митної політики у контексті євроінтеграції Україні необхідно прискорити процес автоматизації функцій митних органів та впровадження інформаційних систем, орієнтуючись на найкращі міжнародні практики. У цьому напрямі доцільно здійснити такі кроки на державному рівні:

- забезпечити цифровізацію процедур митного оформлення товарів і транспортних засобів при перетині кордону;
- на основі цього вдосконалити процеси електронного декларування та спростити митний контроль;
- уніфікувати підходи до управління та аналізу митних ризиків;
- переглянути принципи відповідальності за порушення митного законодавства як для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, так і для працівників митних органів [46].

Такий підхід сприятиме ефективності митної системи та її інтеграції у європейський простір.

У межах зазначених напрямів слід реалізовувати концепцію «Смарт митниці», яка відповідає потребам інноваційного розвитку митних органів, з урахуванням сучасного стану суспільства та вимог до перетину товарів через митний кордон. Застосування інноваційних підходів у рамках цієї концепції

дозволить трансформувати митне адміністрування у швидкий і технологічно досконалий процес.

Основні принципи функціонування «Смарт митниці» відображаються на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Основні принципи функціонування Смарт митниці [70]

Інтеграція елементів «Нової митниці» у форматі «Смарт митниці» є ключовим кроком для вдосконалення роботи митних органів України. Це сприятиме цифровізації процедур і процесів у митній сфері, що значно підвищить її ефективність і відповідність міжнародним стандартам [65].

Реалізація концепції «Смарт митниці» в Україні на основі принципів, наведених на рис. 3.1, сприятиме спрощенню документообігу завдяки цифровізації процесів у митних органах. Це забезпечить ефективний постмитний контроль товарів і транспортних засобів, які перетинають митний кордон, оптимізує управління митними процедурами та пов'язаними ризиками, що виникають під час їх виконання. У результаті це підвищить загальну ефективність функціонування митної сфери України, зробивши її сучаснішою та більш відповідною міжнародним стандартам.

3. Запровадження інституту уповноваженого економічного оператора (УЕО) Цей напрям включає: створення сприятливих умов для підприємств, які

відповідають встановленим стандартам ЄС, таких як надійність, фінансова стабільність та відповідність законодавчим вимогам; надання статусу УЕО дозволяє прискорювати митне оформлення і знижувати витрати бізнесу.

Інститут уповноваженого економічного оператора (УЕО) є важливим складником митної політики Європейського Союзу, який спрямований на спрощення міжнародної торгівлі та забезпечення безпеки товарообігу. Його впровадження в Україні відповідає зобов'язанням, передбаченим Угодою про асоціацію з ЄС, і сприяє гармонізації українського митного законодавства із європейськими стандартами.

УЕО – це суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності, якому надано спеціальний статус через відповідність встановленим критеріям, що дозволяє спрощено взаємодіяти з митними органами. Основні принципи роботи УЕО:

- Довіра між бізнесом і митними органами: Пріоритетне обслуговування та спрощені процедури.
- Безпека та контроль: УЕО гарантує відповідність товарів вимогам безпеки та законодавства.
- Міжнародне визнання: Сертифікат УЕО визнається в країнах-партнерах ЄС.

У ЄС інститут УЕО функціонує на основі Митного кодексу Союзу (УСС). Україна може запозичити такі елементи як : сертифікація УЕО: Проведення всебічного аудиту підприємств перед наданням статусу; класифікація УЕО: Розподіл сертифікатів за типами, наприклад, «безпека і надійність» або «митні спрощення»; Міжнародні угоди про взаємне визнання: Узгодження процедур із країнами-партнерами ЄС для взаємного визнання статусу УЕО [460].

4. Розширення міжнародної співпраці. Цей напрям включає: інтеграція до системи митних транзитів ЄС, зокрема, участь у Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами (TIR).; удосконалення механізмів взаємного визнання митних сертифікатів та результатів контролю з країнами ЄС; підвищення ефективності обміну даними з європейськими митними службами для боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями.

У сучасних умовах інтеграції до глобальної економіки розширення міжнародної співпраці є важливим елементом вдосконалення митної політики України. Поглиблення партнерських відносин із міжнародними організаціями та країнами-партнерами сприяє спрощенню торгівлі, зміцненню безпеки кордонів та гармонізації митних процедур [41].

Основні напрями міжнародної співпраці:

– Гармонізація із стандартами ЄС (1. Впровадження положень Митного кодексу Союзу (UCC), зокрема: єдині правила щодо митного оформлення; запровадження статусу уповноваженого економічного оператора (УЕО); спрощення процедур для малих та середніх підприємств. 2. Інтеграція в систему NCTS (Нової комп'ютеризованої транзитної системи) для забезпечення швидкого та безпечного транзиту товарів між країнами ЄС та Україною.)

– Співпраця із Всесвітньою митною організацією (ВМО) (1. Використання рекомендацій ВМО щодо автоматизації процесів, управління ризиками та боротьби з контрабандою. 2. Участь у міжнародних програмах, таких як SAFE Framework of Standards, для забезпечення безпеки глобального ланцюга постачання).

– Взаємодія із СОТ (Виконання зобов'язань у рамках Угоди про сприяння торгівлі (ТФА), зокрема: забезпечення прозорості митних процедур; зменшення адміністративного навантаження на бізнес; спрощення процедур перетину кордону).

– Двосторонні та багатосторонні угоди (укладання угод про взаємне визнання результатів митного контролю, зокрема з країнами ЄС, США, Канадою та іншими торговельними партнерами; координація дій із сусідніми країнами для боротьби з контрабандою та незаконним переміщенням товарів [42].

5. Протидія корупції та забезпечення прозорості, оскільки корупція у митній системі залишається однією з основних перешкод для ефективного адміністрування, розвитку міжнародної торгівлі та залучення інвестицій. Забезпечення прозорості митних процедур та створення ефективних антикорупційних механізмів є пріоритетами реформ у цій сфері.. Цей напрям

включає: Автоматизація процедур, що мінімізує людський фактор та корупційні ризики; Впровадження сучасних технологій моніторингу та аналізу даних для виявлення порушень; Проведення регулярних аудитів і підвищення відповідальності працівників митної служби.

6. Посилення кадрового потенціалу, оскільки кадровий потенціал митної служби є основою для ефективного функціонування митної системи, забезпечення її прозорості та відповідності міжнародним стандартам. Підвищення кваліфікації працівників, удосконалення системи їхньої підготовки та мотивації сприяє інтеграції України до світового економічного простору.

Основними напрямками посилення кадрового потенціалу є:

– Модернізація системи підготовки кадрів (запровадження сучасних навчальних програм: оновлення навчальних курсів відповідно до вимог міжнародних організацій (ВМО, ЄС); створення спеціалізованих навчальних центрів: Інтенсивне навчання митників із використанням симуляційних систем і реальних кейсів; інтеграція міжнародного досвіду: Співпраця з іноземними митними службами для навчання та обміну досвідом.

– Розвиток цифрових компетенцій (організація тренінгів із використання автоматизованих систем аналізу ризиків (АСУР), «Єдиного вікна» та інших інструментів; підвищення кваліфікації працівників у сфері кібербезпеки та управління даними; використання освітніх онлайн-платформ для постійного навчання.

– Забезпечення справедливої оплати праці (встановлення конкурентних заробітних плат відповідно до рівня навантаження та відповідальності; введення системи преміювання за досягнення ефективних результатів у роботі.

– Оцінювання та мотивація персоналу (запровадження КРІ (ключових показників ефективності) для оцінювання працівників; створення системи ротації кадрів для зниження корупційних ризиків; можливість кар'єрного зростання на основі чітких критеріїв і результатів роботи [41].

Розвиток митної політики необхідно розглядати крізь призму впровадження цифрових технологій, які спрощують роботу митних органів та

підвищують їх ефективність. Модернізація інфраструктури має бути спрямована на покращення співпраці між Україною та країнами Європейського Союзу у сфері митних відносин.

Таким чином, удосконалення митної політики України в контексті її євроінтеграційних прагнень має здійснюватися відповідно до основних напрямів, представлених на рис. 3.2.

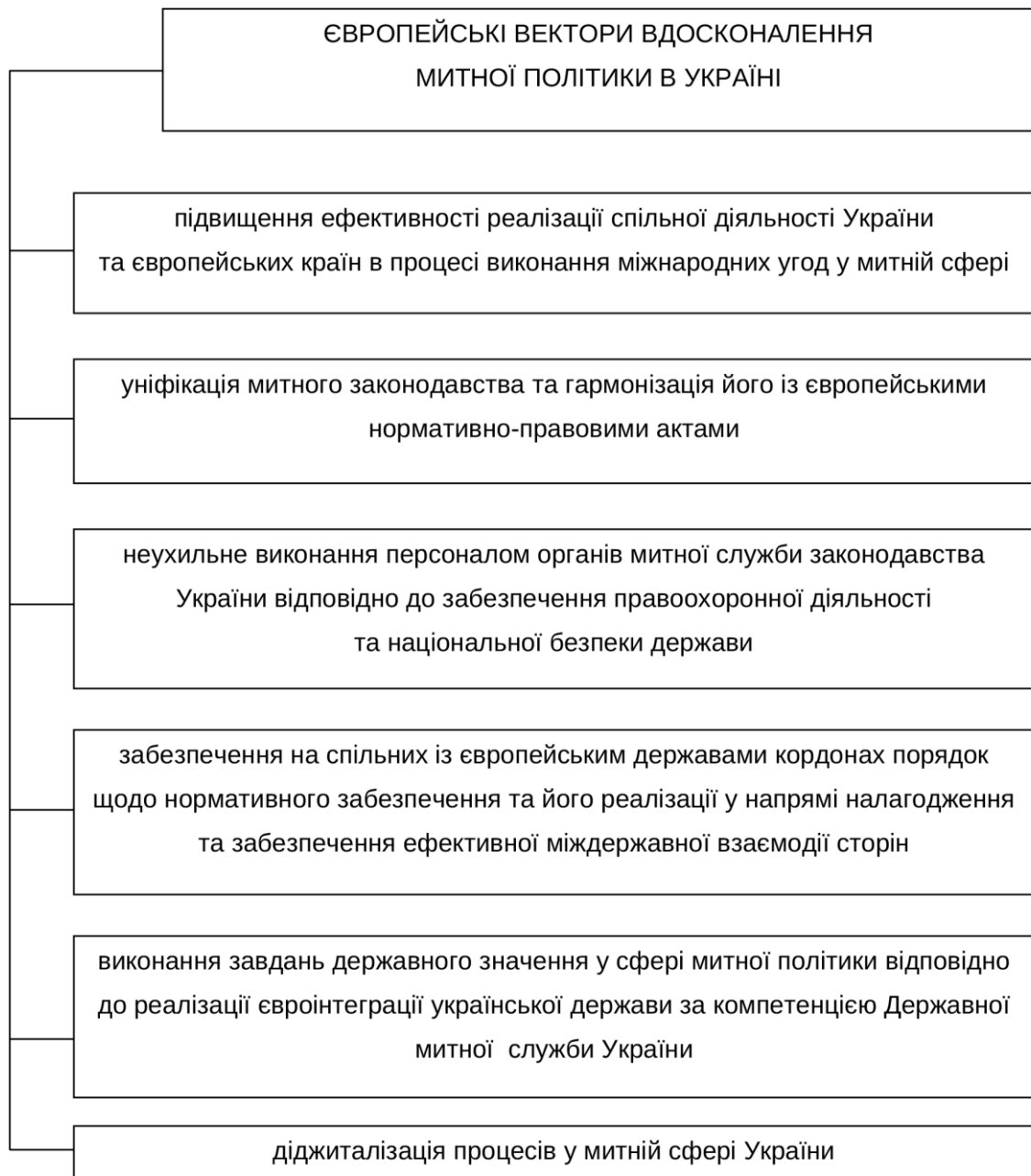

Рис. 3.2. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні [41]

Вдосконалення митної політики України відповідно до векторів, зазначених на рис. 3.2, дасть можливість зменшити кількість злочинів та правопорушень, здійснюваних в митній сфері, покращити роботу митних органів та активізувати роботу щодо захисту та охорони державного кордону України. До того ж, це дасть можливість Державній митній службі посилити свої позиції та покращити свою роботу в контексті забезпечення національної безпеки держави. І основне – представлені вектори сприятимуть налагодженню конструктивної комунікації між Україною та Євросоюзом відповідно до потреби реалізації євроінтеграційних прагнень української держави. А зміцнення митної політики України у відповідності до європейських стандартів сприятиме підвищенню ефективності митного адміністрування, створенню прозорого бізнес-середовища, стимулюванню іноземних інвестицій і посиленню торговельно-економічних зв'язків із ЄС.

3.2 Стратегії мінімізації загроз економічній безпеці через митну політику

Мінімізація загроз економічній безпеці через митну політику є важливим завданням для держави, оскільки ефективне управління митними процесами дозволяє забезпечити стабільність економіки, прозорість торгівлі та захист внутрішнього ринку.

Після завершення війни на етапі відновлення економіки України, удосконалення митної політики має стати важливою складовою післявоєнної відбудови та ефективної реформи економіки й забезпечення національної безпеки. Можливі напрямки удосконалення, реалізація яких сприятиме забезпеченню ефективності державної економічної політики на етапі післявоєнного відновлення економіки України:

Стратегії мінімізації загроз економічній безпеці можуть охоплювати такі напрями, як посилення митного контролю, цифровізація митних процедур, боротьба з контрабандою та фальсифікатом, оптимізація митного тарифного

регулювання, спрощення митних процедур, міжнародна співпраця, моніторинг фінансових потоків, розвиток інфраструктури митних пунктів, підвищення прозорості та боротьба з корупцією.

Посилення митного контролю є важливим інструментом захисту економічних інтересів держави, адже ефективно управління митними процесами сприяє зниженню рівня контрабанди, забезпечує повноту сплати податків і митних зборів, а також створює сприятливі умови для розвитку легального бізнесу.

Одним із ключових напрямів є впровадження ризик-орієнтованих систем, які дозволяють аналізувати дані для виявлення потенційних порушень. Це зменшує необхідність перевірок усіх вантажів, концентруючи увагу на підозрілих операціях. Автоматизація митних процедур, зокрема електронне декларування, скорочує час оформлення товарів і знижує ризики корупції [69].

Технічна модернізація митниць також є важливим чинником. Використання сучасних скануючих систем, мобільних лабораторій і технологій відстеження контейнерів забезпечує високий рівень контролю, дозволяючи швидко виявляти приховані товари або небезпечні вантажі.

Не менш важливим аспектом є підвищення кваліфікації митників. Навчання з аналізу ризиків, використання цифрових технологій та боротьби з контрабандою допомагає їм ефективно виконувати свої обов'язки. Водночас міжнародна співпраця сприяє обміну інформацією та уніфікації процедур відповідно до рекомендацій Всесвітньої митної організації [42].

Законодавче посилення також відіграє значну роль. Введення жорсткіших санкцій за порушення митних правил і прозорість нормативної бази сприяють зменшенню кількості зловживань.

Таким чином, комплексний підхід до посилення митного контролю забезпечує захист державного бюджету, стабільність торгівлі та зміцнення економічної безпеки країни.

Цифровізація митних процедур є важливим елементом сучасної митної реформи, спрямованої на підвищення ефективності, прозорості та швидкості

обробки товарів на митному кордоні. Впровадження новітніх інформаційних технологій дозволяє значно зменшити адміністративні витрати, скоротити час на оформлення товарів і знизити ризики корупції.

Однією з основних складових цифровізації є електронне декларування. Система електронних декларацій дозволяє підприємцям подавати митні документи в електронному вигляді, що скорочує час на їх перевірку і обробку. Крім того, електронне декларування дає можливість митним органам автоматично перевіряти надану інформацію на відповідність з базами даних, що підвищує точність та ефективність процесу [75].

Наступним важливим елементом є автоматизація митного контролю. Сучасні системи управління митними процедурами (Customs Management Systems) дозволяють митницям інтегрувати різні бази даних і автоматично виявляти аномальні операції, підозрілі вантажі чи несоответствия у деклараціях. Це зменшує ручну працю і мінімізує людський фактор, який може бути джерелом помилок або зловживань.

Завдяки цифровим платформам також можливе реальне відстеження вантажів в режимі реального часу. Інтеграція митних і транспортних систем дозволяє митникам слідкувати за рухом товарів та перевіряти їхній статус на всіх етапах транспортування. Це не лише підвищує контроль за переміщенням товарів, а й значно прискорює процеси митного оформлення, зменшуючи час простою вантажів на митних пунктах.

Інтеграція з міжнародними системами є ще одним важливим аспектом цифровізації. Системи обміну митною інформацією, такі як SAFE Framework або WCO Data Model, дозволяють країнам обмінюватися даними про вантажі, що підвищує прозорість і знижує ризики ухилення від сплати податків чи контрабанди [70].

Крім того, цифровізація митних процедур дозволяє значно покращити зворотний зв'язок з бізнесом. Підприємці можуть отримувати інформацію про статус своїх вантажів, а також подавати запити або оскарження митних рішень

через цифрові платформи. Це робить процес митного оформлення більш прозорим та зручним для всіх учасників.

Таким чином, цифровізація митних процедур є важливим кроком у модернізації митної системи, який не лише підвищує ефективність митного контролю, а й сприяє розвитку прозорості, конкурентоспроможної та безпечної торгової середовища.

Контрабанда та фальсифікація товарів становлять серйозну загрозу економічній безпеці держави, оскільки вони порушують законодавство, завдають збитків державному бюджету, підривають легальний бізнес і можуть становити небезпеку для здоров'я та життя громадян. Тому боротьба з цими явищами є важливим пріоритетом для митних та правоохоронних органів [71].

Одним з основних напрямків боротьби з контрабандою є посилення митного контролю. Використання сучасних технологій, таких як рентгенівські сканери, гамма-сканери та мобільні лабораторії, дозволяє виявляти приховані товари, які намагаються переміщуватися через митний кордон без належного оформлення. Це дозволяє швидко і ефективно виявляти контрабанду та зменшити кількість порушень.

Важливою частиною боротьби з контрабандою є використання автоматизованих систем ризик-менеджменту, що дозволяють митним органам здійснювати аналіз вантажів на основі баз даних і попередніх порушень. Такий підхід дозволяє митникам ефективно розподіляти ресурси та спрямовувати зусилля на найбільш ризикові операції, скорочуючи час перевірки та підвищуючи ефективність.

Законодавче посилення також є необхідним для боротьби з контрабандою. Введення більш суворих санкцій за порушення митних правил, а також зміцнення співпраці з правоохоронними органами допомагає покращити контроль за переміщенням товарів і зменшити можливості для корупційних схем. Важливим є також посилення відповідальності за виготовлення, транспортування та збут фальсифікованої продукції [41].

Фальсифікація товарів – ще одна серйозна загроза, яка часто йде в комплекті з контрабандою. Продукція, що не відповідає стандартам якості, може завдати шкоди здоров'ю людей і спричинити серйозні економічні збитки. Для боротьби з фальсифікатом необхідно впроваджувати систему сертифікації товарів та їх маркування, що дозволяє відрізнити оригінальну продукцію від підробок. Крім того, органи влади повинні активно співпрацювати з бізнесом для виявлення фальсифікованої продукції на ринку та вжиття заходів для її вилучення.

Особливу увагу необхідно приділяти освітнім кампаніям серед споживачів і підприємців щодо ризиків, пов'язаних з фальсифікацією товарів, а також навчанню митників і правоохоронців для своєчасного виявлення підробок. Важливим інструментом є також використання сучасних технологій, таких як блокчейн, для забезпечення прозорості та відстежуваності товарів у ланцюгу поставок.

Таким чином, боротьба з контрабандою та фальсифікацією товарів потребує комплексного підходу, що включає модернізацію митного контролю, посилення законодавства, активну співпрацю з бізнесом і міжнародними партнерами, а також освітні та інформаційні кампанії. Тільки таким чином можна забезпечити економічну безпеку країни та захистити її громадян від небезпечних і неякісних товарів [70].

Оптимізація митного тарифного регулювання є важливим аспектом економічної політики, оскільки митні тарифи безпосередньо впливають на зовнішню торгівлю, конкурентоспроможність національної економіки та забезпечення державних доходів. У сучасних умовах важливо створювати таку систему митного тарифного регулювання, яка б сприяла розвитку бізнесу, підвищенню інвестиційної привабливості країни та забезпеченню економічної безпеки.

Одним з основних напрямків оптимізації митного тарифного регулювання є гармонізація митних тарифів з міжнародними стандартами. Це дозволяє забезпечити прозорість і передбачуваність тарифної політики для міжнародних

партнерів, знижуючи бар'єри для зовнішньої торгівлі та сприяючи інтеграції країни в глобальні економічні процеси. Однією з ефективних стратегій є адаптація митних тарифів до вимог Світової організації торгівлі (СОТ) та укладання угод про вільну торгівлю з іншими країнами або групами країн.

Іншим важливим етапом є коригування митних ставок відповідно до економічної ситуації. Зниження ставок на деякі категорії товарів може стимулювати імпорт необхідних для внутрішнього виробництва ресурсів, технологій або сировини, що сприятиме розвитку національної промисловості. Водночас підвищення митних ставок на певні види товарів може допомогти захистити вітчизняних виробників від недобросовісної конкуренції і підтримати розвиток стратегічних галузей економіки [42].

Особливо важливою є диференціація митних ставок залежно від типу товарів. Для продукції, яка має високу додану вартість або є важливою для розвитку економіки, можуть бути передбачені пільгові ставки, в той час як для товарів, що мають низький рівень переробки або не відповідають екологічним стандартам, – підвищені ставки. Такий підхід дозволяє сприяти інвестиціям у високотехнологічні та екологічно чисті виробництва, що підвищує конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

Не менш важливою є автоматизація та цифровізація процесів тарифного регулювання. Впровадження електронних систем для обробки митних декларацій і здійснення контролю за ставками дозволяє скоротити час на митне оформлення, зменшити кількість помилок та зловживань, а також знизити рівень корупції. Цифровізація митного процесу забезпечує прозорість і доступність тарифної інформації для підприємців, що дозволяє їм оперативно адаптуватися до змін у митній політиці [75].

Важливим елементом оптимізації митного тарифного регулювання є підвищення рівня кваліфікації митних службовців. Освітні програми та тренінги з актуальних змін у тарифній політиці, міжнародних торгових угодах і новітніх технологіях дозволяють митникам ефективно виконувати свої обов'язки, забезпечуючи правильне застосування тарифів та зменшення ризиків порушень.

Отже, оптимізація митного тарифного регулювання є важливою умовою для розвитку національної економіки, підвищення її конкурентоспроможності та інтеграції в світову економіку. Гармонізація тарифної політики з міжнародними стандартами, адаптація ставок до внутрішніх потреб, автоматизація процесів і професійний розвиток митних органів створюють сприятливі умови для ефективного функціонування зовнішньої торгівлі та зміцнення економічної безпеки країни.

Спрощення митних процедур є ключовим аспектом для підвищення ефективності зовнішньої торгівлі, забезпечення швидкості та прозорості обробки товарів на митному кордоні. В умовах глобалізації та інтенсивного розвитку міжнародної торгівлі важливо створювати умови, які дозволяють бізнесу швидко та безперешкодно здійснювати операції з товарами, зменшуючи адміністративні бар'єри та знижуючи витрати коштів.

Одним із основних підходів до спрощення митних процедур є впровадження електронного декларування. Система електронних декларацій дає можливість підприємцям подавати митні документи в цифровому форматі, що значно скорочує час, необхідний для митного оформлення товарів. Електронні декларації автоматично перевіряються митними органами на відповідність законодавчим вимогам, що дозволяє мінімізувати людський фактор і знижує ризик помилок. Цей підхід також дозволяє швидко обробляти великі обсяги товарів, прискорюючи їх проходження через митницю [70].

Автоматизація процесів є важливим етапом спрощення митних процедур. Використання сучасних інформаційних систем дозволяє митним органам ефективно обробляти інформацію, виявляти порушення та здійснювати контроль без необхідності тривалих ручних перевірок. Автоматизовані системи, що забезпечують швидкий доступ до баз даних, дозволяють здійснювати митні операції без затримок і помилок.

Ризик-орієнтований підхід до митного контролю також сприяє спрощенню процедур. Визначення потенційно ризикованих вантажів і підприємств дозволяє митним органам зосереджувати увагу на найбільш підозрілих операціях,

зменшуючи обсяг перевірок для звичайних товарів. Це дозволяє не тільки пришвидшити митне оформлення, а й знизити адміністративне навантаження для бізнесу.

Уніфікація та стандартизація процедур на міжнародному рівні є ще одним важливим аспектом спрощення митних процедур. Використання міжнародних стандартів, таких як система Єдиних вікон для митниць (Single Window), дозволяє підприємцям подавати документи в єдину електронну систему, яка автоматично перенаправляє їх до відповідних органів державної влади. Це значно зменшує кількість взаємних перевірок і дублювання даних, що прискорює весь процес митного оформлення [69].

Для спрощення процедур важливо також забезпечити зрозуміле і доступне законодавство. Прозорі та чітко визначені митні правила дозволяють бізнесу краще орієнтуватися в процесах та уникати непотрібних затримок або помилок при оформленні товарів. Введення електронних консультаційних послуг для підприємців і можливість отримати митну інформацію онлайн сприяє зниженню адміністративних бар'єрів.

Водночас, спрощення митних процедур має бути збалансованим із необхідністю забезпечення національної безпеки та захисту внутрішнього ринку. Тому важливо зберігати контроль за тими аспектами, які можуть становити загрозу, зокрема за товарами, що можуть бути пов'язані з контрабандою або фальсифікацією.

Отже, спрощення митних процедур є необхідним елементом для розвитку зовнішньої торгівлі, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки та підвищення ефективності митного контролю. Впровадження електронних систем, автоматизація процесів, використання міжнародних стандартів і дотримання прозорості митних процедур дозволяють значно знизити адміністративні витрати і час на митне оформлення, що сприяє більш ефективному функціонуванню зовнішньої торгівлі [69].

Міжнародна співпраця є невід'ємною складовою успішного функціонування сучасних митних систем. В умовах глобалізації економічних

процесів та інтенсивного розвитку міжнародної торгівлі, митні органи повинні працювати не лише в межах національних кордонів, а й активно взаємодіяти з іншими країнами та міжнародними організаціями. Така співпраця дозволяє забезпечити безпеку зовнішньої торгівлі, оптимізувати митні процедури та ефективно боротися з правопорушеннями, такими як контрабанда та фальсифікація товарів.

Одним з основних аспектів міжнародної митної співпраці є взаємний обмін інформацією. Митні органи країн світу обмінюються даними про вантажі, що переміщуються через кордони, з метою виявлення порушень та запобігання незаконному ввезенню товарів. Зокрема, через міжнародні бази даних, такі як WCO (Світова митна організація) та INTERPOL, країни можуть швидко отримувати інформацію про підозрілі контейнери, фальсифіковані товари чи незаконні операції, що дозволяє оперативно вжити заходів для їх виявлення.

Гармонізація митних процедур на міжнародному рівні також є важливим елементом співпраці. Приведення митних правил до єдиних стандартів допомагає зменшити адміністративні бар'єри, скоротити час митного оформлення та знизити витрати для бізнесу. Один з таких інструментів – це система Єдиного вікна (Single Window), яка дозволяє компаніям подавати митні документи в єдину електронну систему, що автоматично направляє їх до відповідних державних органів для подальшої обробки [42].

Міжнародна співпраця також включає спільні заходи з боротьби з незаконним переміщенням товарів, такими як контрабанда та фальсифікація. Митні органи різних країн координують свої дії для забезпечення безпеки на кордонах і запобігання транскордонним злочинам. Спільні операції, такі як «Митний контроль» або міжнародні антитерористичні операції, сприяють виявленню та вилученню незаконних вантажів.

Регіональні митні союзи та міжнародні організації, такі як Європейський Союз, АСЕАН, Митний союз Євразійського економічного союзу, активно сприяють інтеграції митних процедур і розвитку спільних стандартів для полегшення зовнішньої торгівлі між країнами-учасниками. Спільна митна

політика допомагає знизити торгові бар'єри, створюючи єдині митні тарифи, правила й стандарти, що полегшують взаємні поставки товарів і послуг.

Важливим аспектом є також технічна допомога та навчання. Розвинуті країни надають технічну допомогу і підтримку менш розвиненим державам у сфері розвитку митної інфраструктури, вдосконалення митних процедур, впровадження сучасних технологій та підвищення кваліфікації митних службовців. Цей процес є важливим для зменшення корупції, підвищення ефективності митного контролю та забезпечення рівних умов для учасників міжнародної торгівлі.

Не менш важливою є взаємодія з міжнародними організаціями. Світова митна організація (WCO), Світова організація торгівлі (WTO) і інші міжнародні структури розробляють загальні принципи та стандарти митного регулювання, що сприяє створенню єдиного простору для міжнародної торгівлі. Крім того, ці організації забезпечують можливості для співпраці та вирішення торгових суперечок між країнами-членами [46].

Отже, міжнародна співпраця в митній сфері є важливим елементом для забезпечення ефективності та прозорості глобальної торгівлі. Спільні зусилля національних митних органів, міжнародних організацій та приватного сектору допомагають не лише підвищити безпеку та стабільність економіки, а й сприяти зростанню торгових відносин між країнами, розвитку інвестицій та інновацій.

Моніторинг фінансових потоків є ключовим інструментом для забезпечення прозорості та ефективності економічних процесів, як на рівні окремих підприємств, так і на державному рівні. Він дозволяє стежити за рухом грошей, визначати джерела фінансування та контролювати витрати, що є важливим для уникнення фінансових зловживань, оптимізації ресурсів та підвищення економічної стабільності.

Основною метою моніторингу фінансових потоків є забезпечення прозорості та контролю за використанням фінансових ресурсів. Це дозволяє виявляти нецільове використання коштів, запобігати фінансовим махінаціям та корупційним схемам, а також оптимізувати розподіл ресурсів на макро- та

мікрорівнях. Ключовими аспектами моніторингу є визначення джерел надходжень, контроль за витратами, а також перевірка відповідності фінансових операцій законодавчим вимогам [70].

Один із основних методів моніторингу – аналіз грошових потоків. Цей процес включає вивчення руху коштів від одного учасника економічних процесів до іншого, включаючи як вхідні, так і вихідні фінансові потоки. Завдяки цьому можна виявити потенційні ризики, пов'язані з неконтрольованим витрачанням ресурсів або порушеннями, які можуть негативно вплинути на економічну стабільність. Наприклад, аналіз руху коштів між банками, державними установами і приватними підприємствами дозволяє відстежувати фінансові транзакції та виявляти підозрілі операції, пов'язані з відмиванням грошей або фінансуванням тероризму.

Використання технологій для моніторингу фінансових потоків є одним з важливих напрямів розвитку в умовах цифровізації. Сучасні інформаційні системи, такі як ERP-системи або програмне забезпечення для управління фінансами, дозволяють автоматизувати процеси моніторингу та збору даних. Вони забезпечують швидкий доступ до інформації, дозволяючи аналізувати в реальному часі фінансові потоки та прогнозувати їх динаміку. Впровадження таких систем знижує ймовірність людських помилок та підвищує ефективність контролю.

Регуляторні органи та фінансові установи також активно займаються моніторингом фінансових потоків. Вони здійснюють контроль за дотриманням законодавства, включаючи податкові зобов'язання, і виконують функцію нагляду за ринками капіталу. Спеціалізовані державні установи, такі як фінансові наглядові органи, банки, митні служби, використовують різні інструменти для виявлення фінансових порушень, таких як аналіз платіжних систем, перевірка фінансових декларацій та здійснення аудиторських перевірок [41].

Залучення зовнішніх аудиторів і консультантів є ще одним важливим елементом моніторингу фінансових потоків, особливо у великих організаціях або на державному рівні. Це дозволяє забезпечити незалежний погляд на

фінансові операції та гарантує об'єктивність у виявленні порушень чи потенційних проблем у фінансовій діяльності.

Для досягнення максимальної ефективності моніторингу фінансових потоків необхідно також регулярно оновлювати методи та інструменти аналізу, адже швидкі зміни в економічному середовищі та розвитку фінансових технологій вимагають постійного вдосконалення стратегій контролю. Важливим є й забезпечення належного рівня освіти та підготовки спеціалістів, які займаються моніторингом фінансів, оскільки це забезпечує високу якість аналізу та надійність прийнятих рішень.

Отже, моніторинг фінансових потоків є основою для стабільного розвитку економіки, запобігання фінансовим зловживанням і підвищення довіри до фінансових установ і органів влади. Завдяки сучасним технологіям, регулюванню та ефективним методам аналізу можна забезпечити належний контроль за фінансовими ресурсами, що сприяє розвитку економіки та підтримці економічної стабільності.

Розвиток інфраструктури митних пунктів є важливим елементом забезпечення ефективного функціонування митної системи та сприяє розвитку міжнародної торгівлі. Митні пункти, що виконують функцію контролю товарів і транспортних засобів, є ключовими елементами, через які здійснюється ввезення та вивезення товарів, а також перевірка відповідності вантажів митним вимогам. Для оптимізації цього процесу необхідно постійно вдосконалювати інфраструктуру митних пунктів, забезпечуючи не лише ефективний контроль, але й зручність для бізнесу [65].

Один з основних аспектів розвитку інфраструктури митних пунктів – це модернізація технологічних процесів. Застосування сучасних інформаційних технологій дозволяє автоматизувати митні процедури, скорочуючи час оформлення товарів та послуг. Важливими елементами є впровадження системи електронного декларування, що дозволяє зменшити час на митне оформлення та спростити процеси взаємодії між підприємцями та митними органами. Крім того,

це забезпечує більшу прозорість у митних операціях і дозволяє знижувати рівень корупційних ризиків.

Розвиток інфраструктури митних пунктів також передбачає покращення фізичних умов для здійснення митних процедур. До цього відносяться будівництво нових або реконструкція існуючих митних складів, зон огляду, митних постів та інших інфраструктурних об'єктів, що сприяють прискоренню митних процедур та зниженню витрат. Важливим є також забезпечення на митних пунктах належного рівня безпеки, зокрема впровадження систем відеоспостереження, систем контролю доступу та перевірки вантажів.

Логістична ефективність є ще одним важливим аспектом розвитку митних пунктів. Від ефективної організації транспортного руху, безперешкодного переміщення товарів та документів залежить швидкість обробки вантажів. Створення комфортних умов для вантажних транспортних засобів, включаючи відповідні під'їзні шляхи, паркувальні зони та місця для відпочинку водіїв, значно покращує роботу митних пунктів. Крім того, важливо інтегрувати митні пункти в загальну транспортну інфраструктуру країни, щоб забезпечити безперешкодний рух товарів через кордони [42].

Завдяки підвищенню кваліфікації митників та розвитку їхніх навичок в нових технологіях і методах перевірки товарів, підвищується ефективність роботи митних пунктів. Це також включає регулярне навчання з питань кібербезпеки, аналітики, боротьби з контрабандою та фальсифікацією товарів.

Розвиток інфраструктури митних пунктів має також включати елементи екологічної стійкості. Урахування екологічних стандартів при будівництві та експлуатації митних пунктів дозволяє мінімізувати їхній вплив на навколишнє середовище. Використання енергозберігаючих технологій, систем очищення та утилізації відходів є важливою складовою сучасної митної інфраструктури.

На рівні міжнародного співробітництва розвиток інфраструктури митних пунктів також включає адаптацію до єдиних стандартів, встановлених міжнародними організаціями, такими як Світова митна організація (WCO). Це

дозволяє забезпечити узгодженість митних процедур між країнами, що є важливим для полегшення транснаціональної торгівлі.

Загалом, розвиток інфраструктури митних пунктів є критично важливим для забезпечення ефективного митного контролю, сприяє зниженню витрат бізнесу, прискоренню процесів оформлення товарів і послуг, а також підвищенню рівня безпеки та прозорості у міжнародній торгівлі. Це важливий крок для інтеграції країни в глобальні економічні процеси, полегшення бізнес-операцій і зміцнення економічної стабільності [71].

Підвищення прозорості та боротьба з корупцією є ключовими складовими ефективної митної політики, особливо в умовах глобалізації та зростаючого обсягу міжнародної торгівлі. Корупція на митних пунктах і в митних органах може серйозно шкодити економіці, спотворюючи конкурентні умови, знижуючи державні доходи та підриваючи довіру громадян до інститутів державної влади. Тому створення умов для максимального усунення корупційних ризиків та підвищення прозорості є пріоритетним завданням для будь-якої митної служби.

Одним з основних заходів для боротьби з корупцією є автоматизація митних процесів. Впровадження електронного декларування та автоматизованих систем управління дозволяє значно скоротити людський фактор у митних процедурах, що є основним джерелом корупційних зловживань. Електронні системи забезпечують прозорість на всіх етапах митного оформлення товарів, що робить процес більш контрольованим і менш уразливим до впливу корупційних практик. Застосування технологій, таких як блокчейн для верифікації транзакцій, також сприяє забезпеченню безпеки та збереження даних, що ускладнює маніпуляції з інформацією [70].

Іншим важливим елементом є вдосконалення процедури митного контролю. Завдяки впровадженню сучасних засобів і технологій для автоматизованого контролю вантажів, митники можуть мінімізувати суб'єктивність у процесі оцінки товарів. Крім того, створення системи «єдиного вікна», що дозволяє всім учасникам митного процесу (від підприємців до митних органів) мати доступ до однакової інформації в реальному часі, також є

важливим кроком у напрямку зниження корупційних ризиків. Це забезпечує прямий доступ до документів і дозволяє митним органам своєчасно виявляти порушення.

Для підвищення прозорості та боротьби з корупцією необхідно також підвищувати рівень професіоналізму митних службовців. Регулярне навчання та атестація співробітників митних органів з питань етики, боротьби з корупцією та антикорупційного законодавства, а також розширення доступу до інформації про їх діяльність, може значно знизити ймовірність корупційних правопорушень. Важливим є і створення механізмів внутрішнього контролю за діяльністю митних органів, що дають змогу швидко виявляти порушення та реагувати на них.

Не менш важливим є вдосконалення законодавства. Для ефективної боротьби з корупцією потрібно регулярно оновлювати та адаптувати нормативно-правову базу, створюючи чіткі механізми відповідальності за корупційні дії. Це включає як посилення покарань для осіб, які вчиняють корупційні правопорушення, так і розробку заохочувальних заходів для службовців, які проявляють високий рівень доброчесності та професіоналізму.

Міжнародна співпраця також є важливим аспектом у боротьбі з корупцією на митниці. Спільні зусилля з іншими державами в рамках міжнародних організацій, таких як Світова митна організація (WCO) або ООН, дозволяють не тільки обмінюватися досвідом, але й виробляти спільні стандарти, що сприяють підвищенню рівня прозорості митних процедур. Важливим є і залучення міжнародних донорів для фінансування проектів по боротьбі з корупцією та вдосконаленню митної інфраструктури.

Впровадження та реалізація зазначених стратегії сприяє захисту економічної безпеки країни, забезпечуючи збалансованість між ефективним контролем та сприянням розвитку міжнародної торгівлі.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження щодо розвитку митної політики держави в сфері забезпечення економічної безпеки дозволяє зробити наступні висновки та узагальнення.

1. Розкрито сутність та функції державної митної політики, встановлено, що визначення умов економічного розвитку в будь-якій країні залежить від внутрішніх і зовнішніх факторів. Зовнішньоекономічна діяльність є одним з найважливіших аспектів і має вирішальне значення для прогресу національної економіки. Успіх та конкурентоспроможність країни на світовому ринку неможливі без чіткої та ефективної митної системи, яка реалізується через митну та зовнішньоторговельну політику.

Митна політика, як важливий інструмент регулювання міжнародної торгівлі, сприяє захисту національного ринку, підтримці вітчизняних виробників та стимулюванню економічного зростання. Водночас, вона може призводити до зростання цін на імпортні товари, створення бар'єрів у міжнародній торгівлі та викликання торговельних конфліктів

2. Роль митної політики у державній політиці національної безпеки визначається її завданням забезпечувати економічні інтереси та безпеку України. Митна безпека є невід'ємною частиною економічної безпеки держави, яка, своєю чергою, є складовою національної безпеки.

Хоча у вітчизняній практиці економічна безпека на державному рівні не виокремлює митну безпеку як окрему частину, зв'язок між економічною та митною безпекою є очевидним, оскільки стан захищеності митних інтересів безпосередньо впливає на економіку. Об'єктом митної безпеки виступають митні інтереси держави, які сприяють як зовнішньоекономічній, так і митній безпеці.

Митна політика є основним інструментом захисту національних інтересів від зовнішніх загроз, вона є невід'ємною складовою економічної політики держави, має свій інструментарій, набір функцій і принципів, суб'єкт та об'єкт. Важливість проведення ефективної митної політики зростає особливо у період

кризових явищ, таких як війна, що потребує осмислення нових тенденцій у її функціонуванні під впливом нових чинників впливу.

Головними суб'єктами забезпечення митної безпеки є митні органи України. Одними з основних напрямків діяльності митних органів є здійснення фіскальної та правоохоронної функцій; забезпечення економічної безпеки держави та захист її економічних інтересів.

Ефективна система адміністрування митних платежів, окрім підтримки вітчизняного виробництва та захисту внутрішнього ринку, сприяє зміцненню економічної безпеки країни. Від цієї системи напряму залежить рівень соціального благополуччя держави, оскільки вона забезпечує фінансові ресурси для виконання соціально-економічних програм та проєктів.

3. Оцінюючи митну справу в Україні у воєнний час, можна зробити загальний висновок, що уряду вдалося забезпечити митну безпеку країни, перешкодити виникненню дефіциту та організувати роботу структурних підрозділів митниці, зокрема і пунктів пропуску. Але поряд з кроками, що здійснює Україна, суттєвого значення набувають заходи ЄС, направлені на підтримку нашої держави. Зокрема, мова йде про рішення Європейського союзу про скасування з 4 червня 2022 року на рік усіх мит на українські товари та запровадження з 1 жовтня 2022 року режиму спільного транзиту так званого «митного безвізу», який передбачає, що український бізнес має можливість переміщати товари по ЄС за принципом: один транспорт – одна декларація – одна гарантія. Саме ефективна власна митна політика за підтримки іноземних партнерів дозволить Україні з найменшими потрясіннями пройти шлях до перемоги

4. Враховуючи роль та вплив митної політики на економічний розвиток країни, можна зазначити, що в період з 2021 по 2024 рік в Україні спостерігалися значні коливання у надходженнях митних платежів, відображаючи різні тенденції. Вони свідчать про важливість адаптації до змінних умов і наголошують на необхідності ефективного управління ризиками та реагування на зміни в економічному середовищі.

5. Митна політика в Україні на даний час потребує виважених та обґрунтованих підходів до її покращення, зважаючи на широкий спектр проблем, які існують у цій сфері в сучасних умовах. Значна їх кількість є пережитками ще старої системи реалізації митних відносин, проте низка невирішених питань пов'язані із особливостями розвитку українського суспільства та його позиціонування на міжнародній арені. Проблеми митної політики в сфері забезпечення економічної безпеки пов'язані з корупцією та бюрократією в митних органах, додатково ускладнюють ситуацію, підриваючи ефективність митної політики та негативно впливаючи на інвестиційний клімат. Вони потребують комплексного вирішення, орієнтованого на боротьбу з корупцією, цифровізацію процесів, інтеграцію до міжнародних стандартів та підвищення кваліфікації кадрів. Лише за умов реалізації цілісної стратегії реформування митної системи Україна зможе забезпечити економічну стабільність, стимулювати розвиток внутрішнього ринку та зміцнити позиції на міжнародній арені.

6. Зарубіжний досвід формування митної політики демонструє, що ефективність залежить від гармонійного поєднання жорсткого контролю, цифровізації та стимулювання торгівлі. Для України актуальними є такі напрями:

- Цифровізація митних процедур із використанням передових технологій (блокчейн, штучний інтелект).
- Інтеграція з міжнародними стандартами та створення умов для транскордонної співпраці.
- Стимулювання експорту через пільгові режими та підтримку національного бізнесу.
- Гармонізація митних правил із ЄС, що є важливим етапом на шляху до інтеграції в європейський простір.

Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності митної політики України й зміцненню її економічної безпеки.

7. Зважаючи на пришвидшення процесів, які пов'язані із вступом нашої держави до Європейського Союзу, стає щораз актуальнішим питання реалізації євроінтеграційних прагнень України у всіх сферах, в тому числі і у сфері митної політики. Пошук та реалізація європейських векторів вдосконалення митної політики забезпечується шляхом впровадження позитивного досвіду розвинених країн Європи у роботу вітчизняних митних органів та у їх взаємодію із органами публічної влади та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Європейські вектори вдосконалення митної політики України спрямовані на інтеграцію в спільний європейський митний простір, боротьбу з митними правопорушеннями, прозорість і цифровізацію процедур, підтримку експорту та гармонізацію законодавства. Їхнє впровадження сприятиме економічному розвитку України, зменшенню корупції та зміцненню економічної безпеки.

Одним із важливих положень вдосконалення митної політики в Україні має стати активізація процесів цифровізації митних процедур та впровадження положень Нової митниці, що дасть можливість переформатувати діяльність митних органів на принципово нових засадах, враховуючи європейський досвід. Це дасть можливість спростити процедури, які відбуваються у митній сфері, зокрема, контролюючі, знизити рівень зловживань та підвищити ефективність функціонування митних органів України в цілому.

8. Для підвищення ефективності митної політики та мінімізації її негативних наслідків, Україні необхідно зосередитись на створенні прозорої, ефективної та гнучкої митної системи. Важливо знайти баланс між захистом внутрішнього ринку та інтеграцією в глобальну економіку. Це передбачає адаптацію митної політики до світових економічних тенденцій, забезпечення справедливої конкуренції та створення сприятливих умов для іноземних інвестицій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко Н. Л., Дорошенко Т. М., Матвеев М. Е. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 55-60.
2. Акімова Л. М. Аналіз стану економічної безпеки за суб'єктивними оцінками експертів *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. №2. С. 1–14.
3. Акімова Л. М. Становлення системи економічної безпеки держави в Україні: сутність, рівні, складники. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2018. №1(19). С. 2–11. 37
4. Бережнюк І. Теоретичні основи та сутність митної справи. *Вісник Академії митної служби України*. 2002. № 3. С. 3 – 13.
5. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 453 с.
6. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С. Соціальні аспекти економічної безпеки держави. *Економічні горизонти*. 2018. № 2. С. 76–86.
7. Гавловська Н. І., Осадчук О. В., Рудніченко Є. М. Вплив митних органів на економічну безпеку держави. *Митна безпека*. 2021. № 1–2. С. 52–56.
8. Гвоздьева О., Корнилюк Р. Сильное плечо аграріів. За вісім місяців 2023-го агросектор приніс Україні у п'ять разів більше виручки, ніж металургія. Які країни купують українське? Дослідження – Forbes.ua. *Forbes.ua | Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії*. URL: <https://forbes.ua/>
9. Глуха Г.Я. Митна політика як фактор економічного зростання країни. *Проблеми економіки*. 2022. №3. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy2022-3_0-pages-20_25.pdf
10. Гребельник О. П., Пашко П. В., Шевчук С. В. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави : монографія. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 266 с.

11. Гребельник О.П. Основи митної справи: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – 600 с.
12. Денисенко М. П., Бреус С. В. Економічна безпека держави та деструктивний вплив на неї тіньової економіки / М. П. Денисенко, С. В. Бреус // Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. 2014. Вип. 37. С. 25–31.
13. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.
14. Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану : Постанова КМУ № 330 від 20.03.2022. Офіційний вісник України. 2022. № 26. С. 75. Ст. 1417.
15. Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-p#Text> .
16. Дорофеева Л. М. Європейський вектор розвитку української митниці : монографія. Дніпро : УМСФ, 2019. 448 с.
17. Економічна правда. Прихований імпорт на мільярди доларів. На що Україна витрачає валюту?. *Економ ічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/08/24/703532/>.
18. Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо деяких питань виконання глави 5 розділу IV Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами, з іншої сторони. Закон України від 15 серпня 2022 року № 2510-IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2510-20#Text>.
19. Про гуманітарну допомогу Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1999 № 51, ст. 451.
20. Звіт про виконання Плану роботи Державної митної служби України на 2021 рік та покладених на неї завдань. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>.

21. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2022 рік. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/planita-zviti-roboti>.
22. Зінченко О. І., Хімченко А. М. Щодо сутності поняття «соціально-економічна безпека» *Бізнес інформ*. 2014. №6. С. 123–128.
23. Іванов С. Принципи державної митної політики в Україні: поняття, зміст і критерії класифікації. *Підприємництво, господарство і право*. 2022. № 10. С. 179-185.
24. Кабмін ввів тимчасову заборону на вивезення добрив з України. Газета «День». URL: <https://day.kyiv.ua/news/150622-kabmin-vviv-tymchasovu-zaboronu-na-vyvezennya-dobryv-zukrayiny>
25. Калініченко А. І. Митна безпека як складова національної безпеки України. *Право та інновації*. 2023. № 2 (10). С. 14–18.
26. Кийда Л. І., Шевченко Н. І. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. Державне управління: удосконалення і розвиток. 2020. № 4. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/4_2020/68.pdf.
27. Ківалов С. В., Кормич Б. А. Митна справа та національна безпека. *Митна справа*. 2021. №4. С. 3–16.
28. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. Київ : Видавничий дім «Скіф», 2006. 48 с.
29. Костишин Ю.С. Розвиток митного контролю в системі фінансової безпеки держави : дис. ... д-ра філос. : 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Житомир, 2021. 268 с.
30. Костяна О.В. Митна безпека: її сутність і місце в системі національної безпеки держави. *Бізнес-інформ*. №11, 2020. С. 76-82.
31. Курасова Є. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «митна політика». *Вісник Академії митної служби України*. 2003. № 2. С. 11–15.

32. Левко М. М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. Вип. 26.2. С. 95–103.
33. Левко М. М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського Державного університету*. 2021. № 15. С. 16–20.
34. Лепеха М. О., Ревунова А. Б. Оцінка ефективності фіскальної функції в контексті розвитку митної політики України. Протидія мінімізації сплати податків: світовий досвід та практика України : зб. матер. III Наук.-практ. круглого столу до Дня науки, 15 травня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України, Науково-дослідний ін-т фіскальної політики. Ірпінь, 2020. С.127–129. URI: <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/123456789/5477>
35. Митна політика в умовах воєнного стан. Товарознавчий вісник. URL: <http://tovvisnik.lutsk-ntu.com.ua/index.php/tovvisnik/article/view/246> .
36. Митна політика та митна безпека України : монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, І. Г. Бережнюка. Хмельницький : Мельник А. А., 2020. 338 с.
37. Митна політика України. Урядовий портал : Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/metamytnoi-polityky-ukrainy-v-ramkakh-natsstrategii-statyskhidnym-mytnym-kordonom-ievropeiskoho-soiuzu>.
38. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Дата оновлення: 20.06.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
39. Міністерство фінансів України. Звіти про виконання Закону України про «Державний бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.
40. Міністерство фінансів України. Показники виконання Державного бюджету України за 2022 року. URL: <https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>.
41. Модернізація податкової та митної політики в інституціональному забезпеченні розвитку економіки України: монографія / К. О. Ващенко, П. В.

Пашко, С. В. Онишко та ін.; за наук. ред. д.е.н., проф. П. В. Пашка, д.е.н., проф. С. В. Онишко. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 518 с.

42. Мужев О. О. Модель розвитку митної політики в Україні в контексті розвитку економічних процесів. *Економіка та управління підприємствами. Причорноморські економічні студії*. Випуск 27. 2021. С. 167 – 172.

43. Нагорічна О.С. Еволюційні аспекти становлення та розвитку митної політики в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2022. №2. С. 12-19. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/4697/1/4457_IR.pdf

44. Надходження митних платежів до Держбюджету в 2024 році. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/nadkhodzhenia-mitnikh-platezhiv-do-derzhbiudzhetu-v-2024-rotsi-demonstruiut-suttieve-zrostannia-1513>.

45. Нові реалії здійснення митної справи в Україні : збірник матеріалів науково-практичного круглого столу (Ірпінь-Хмельницький, 30 травня 2023 року) / Редакційна колегія: канд. екон. наук, доц., с.н.с. Смірнова О. М.; докт. екон. наук, проф. Давиденко Н. М.; канд. юрид. наук, доц. Калганова О. А. та ін. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. 80 с.

46. Новікова К.І. Глобалізаційні виклики митній безпеці держави. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2022, №4. С.174-180. URL: <https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2022/econo-4-2012/174-180.pdf>

47. Новосад І. В. Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави. *Світ фінансів*. 2023. № 2. С. 145–155.

48. Осадча Н. В. Регуляторна складова у формуванні державної митної політики. *Економіка промисловості*. 2022. № 5. С. 3-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econpr_2019_5_3

49. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua>.

50. Павлович-Сенета Я.П. Загальна характеристика й історичні форми державної політики у сфері державної митної. *Науковий вісник Львівського*

державного університету внутрішніх справ. 2023. №4. С. 254-262. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1701>

51. Пашко П. В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) : монографія. Одеса : ПЛАСКЕ, 2019. С. 628.

52. Пашко П. В. Митні інтереси та митна безпека . *Митна справа*. 2022. № 3 (51). С. 7–14.

53. Пашко П. Реалізація функцій митної політики України в умовах глобалізації. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2023. № 4. С. 5-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2023_4_2

54. Про Порядок митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги: Постанова кабінету Міністрів України від 22 березня 2000 р № 544. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/544-2000-%D0%BF#Text>.

55. Приймаченко Д. В. Митна політика держави та її реалізація митними органами : монографія. Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2006. 332 с.

56. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>

57. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 01.04.2022 № 2173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text> .

58. Про встановлення Митного кодексу Союзу: Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 09.10.13. *Офіційний вісник Європейського Союзу*. 2013. L 269. С. 1.

59. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації : Постанова КМУ № 426 від 09.04.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 33. С. 256. Ст. 1785.

60. Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік.: Постанова кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р № 1424. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1424-2021-p#Text>. 43

61. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 №964-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>.

62. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю. Розпорядження кабінету Міністрів України від 26 лютого 2022 р № 188-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-2022-p#Text>

63. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави : монографія / Гребельник О. П., Пашко П. В., Шевчук С. В., Сушкова О. Є. та ін.; за ред. д. е. н., проф. О. П. Гребельника. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 266 с.

64. Рябовол Л. Система забезпечення митної безпеки в Україні. *Юридичний вісник*. 2022. № 4. С. 58–65.

65. Сидорович О., Герчаківський С. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. *Світ фінансів. Митна справа*. 2021. № 1(66). С. 210–225.

66. Тертична А., Найденко О. Роль митних органів у забезпеченні митної безпеки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2251/217>

67. Три роки Дії: Михайло Федоров анонсував нові послуги та розпові про головні досягнення. 8 лютого 2023 року. URL: <https://diia.gov.ua/news/tri-roki-diyi-mihajlo-fedorov-anonsuvavnoviposlugi-ta-rozproviv-pro-golovni-dosyagnennya>.

68. У 2023 році Держмитслужба перерахувала до держбюджету 300,8 млрд грн: чому не більше?. Державна Митна Служба. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2023-rotsiderzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062> .

69. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 47. С. 168–173.

70. Цифровізація України: до, під час та після повномасштабної війни. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/27/7348844/>
71. Цифровізація. Термінологія – Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади. URL: <https://oth.nlu.org.ua/?p=5614>
72. Шевчук С. В. Аналіз теоретико-методологічних підходів визначення поняття «митні інтереси». *Економіка та держава*. 2023. № 10. С. 42–48.
73. Шевчук С.В. Діалектика державного регулювання забезпечення митних інтересів держави *БИ*. 2023. №6 (485). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dialektikaderzhavnogo-regulyuvannya-zabezpechennya-mitnih-interesiv-derzhavi>.
74. Щодо чинності постанови КМУ N 330 від 20.03.2022, стосовно відстрочки сплати митних платежів та підтвердження країни походження товару. URL: <https://bud.in.ua/zakony/mytnytsia/shchodo-chinnostipostanovi-kmu-n-330-vid-20-03-2022-stosovno-vidstrochki-splati-mitnikh-platezhiv-tapidtverdzhennya-krajini-pokhodzhennya-tovaru>
75. Як Україна під час війни стала світовим лідером із цифровізації держуправління. Get the Latest Ukraine News Today – KyivPost. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/22145>

3. Євроінтеграція в умовах війни – виклики для публічного управління.

Григоренко Тінатін, здобувачка вищої освіти другого(магістерського) рівня освіти, спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування,

Науковий керівник: к.держ.упр.доцент **Разумей Г.Ю.**,

Університет митної справи та фінансів,

м. Дніпро, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Розвиток митної політики є важливим аспектом зовнішньоекономічної діяльності будь-якої країни, і для України цей процес набуває особливого значення в умовах євроінтеграції. Євроінтеграція, як стратегічний курс держави, вимагає адаптації національної митної системи до стандартів і вимог Європейського Союзу. Це включає уніфікацію митних процедур, удосконалення законодавчої бази та створення сприятливих умов для транскордонної торгівлі. Відповідно, розвиток митної політики України в контексті євроінтеграційних процесів є важливим елементом, що сприяє економічному зростанню, посиленню конкуренції та інтеграції України в єдиний європейський економічний простір.

У Європейському Союзі митну політику розглядають як важливу складову як внутрішньої, так і зовнішньої політики, яка реалізується через відповідні інституції, закріплені на законодавчому рівні. Основними завданнями митної політики є забезпечення ефективного використання інструментів митного контролю та регулювання товарообміну, участь у реалізації торговельних та політичних цілей щодо захисту внутрішнього ринку та стимулювання розвитку національної економіки. Правова основа для створення митного союзу закладена у статті 23 (D 9) Договору про Європейський Союз 1957 року, де зазначено, що «Спільнота ґрунтується на митному союзі, який охоплює всю торгівлю товарами, забороняє ввізне та вивізне мито між державами-членами та встановлює спільний митний тариф для відносин з третіми країнами» [1; 2].

В умовах сучасного суспільства все більш актуалізується питання цифровізації процесів, що супроводжують економічні відносини, зокрема у митній сфері. Модернізація інфраструктури повинна бути спрямована на вдосконалення співпраці України з країнами ЄС у митній сфері. Цифровізація митних процесів дозволяє досягти кількох переваг, серед яких: автоматизація процедур декларування, зниження корупційних ризиків через мінімізацію фізичних контактів між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митними органами, а також спрощення митного контролю [3, с. 169]. Для вдосконалення митного декларування та контролю необхідно впроваджувати нові електронні системи, сумісні з міжнародними стандартами. Зокрема, мова йде про реалізацію інструменту «Електронна митниця» (E-Customs), який забезпечує ефективну комунікацію між митними органами, органами влади та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, автоматизуючи процеси декларування та митного контролю, що в свою чергу сприяє створенню єдиного електронного простору митниці [4].

Інтеграція митних відносин між Україною та ЄС має реалізовуватися через укладання угод та договорів з різних аспектів, формування єдиних тарифів, створення погоджених систем опису та кодування товарів, а також впровадження спільної системи управління, що забезпечить впровадження митних правил, норм і процедур для регулювання

зовнішньоекономічної діяльності. Важливо зазначити, що при формуванні міжнародних митних відносин в сучасних умовах необхідно враховувати такі актуальні обставини, як:

1. Поєднання бар'єрних і контактних функцій митних відносин в умовах глобалізації економічних процесів.
2. Підвищення рівня гармонізації митних систем, створення уніфікованих документів і норм для регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
3. Удосконалення організації управління в митних органах, перехід до «безконтактної» митниці за допомогою електронної обробки даних і новітніх інформаційних технологій.
4. Покращення технічних засобів контролю у зв'язку з необхідністю контролю за переміщенням товарів, послуг та об'єктів інтелектуальної власності, а також забезпечення інформаційної безпеки.

Існують також численні проблеми, які стримують лібералізацію міждержавних економічних зв'язків, такі як прикордонні формальності, відмінності в митних та податкових режимах, технічні, санітарні та екологічні норми в Україні та ЄС, що перешкоджають економічній інтеграції. Вирішення цих проблем сприятиме зміцненню інтеграційних процесів. Необхідними заходами є: 1. Усунення фізичних бар'єрів на шляху руху факторів виробництва; 2. Гармонізація технічних стандартів і норм; 3. Лібералізація ринків державних замовлень; 4. Зменшення податкових бар'єрів. Сукупність митних заходів, що стосуються усунення фізичних бар'єрів у торгівлі, повинна включати прикордонні формальності, спрощення митних процедур, лібералізацію імпорتنих обмежень, спрощення правил огляду товарів та транспорту, уніфікацію статистичної звітності, полегшення імміграційного контролю та встановлення єдиних технічних, санітарних і ветеринарних норм.

Інтеграційні процеси між Україною та ЄС можуть також включати регулювання конкуренції з метою усунення бар'єрів на шляху торгівлі та стимулювання оптимального розподілу ресурсів для створення конкурентоспроможних структур. Політика підтримки конкуренції повинна вирішувати дві основні проблеми: злиття компаній та міжфірмове співробітництво, а також контроль за монополією на ринку [5, с. 45-46].

Таким чином, розвиток митної політики України в умовах євроінтеграції є ключовим етапом у становленні ефективної та конкурентоспроможної економіки. Запровадження європейських стандартів митного регулювання не лише сприяє модернізації митної системи, але й покращує економічні відносини з країнами ЄС. Однак для досягнення цих цілей необхідно забезпечити належний рівень інституційної спроможності, провести реформування митних органів та підвищити ефективність контрольних процедур. Це дозволить Україні стати частиною єдиного європейського митного простору, що забезпечить нові можливості для розвитку зовнішньої торгівлі та інтеграції в міжнародну економіку.

Список використаних джерел

1. Договір про заснування Європейської Спільноти 1957 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_017.
2. Представництво Європейського Союзу в Україні. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/political_relations/index_uk.htm.
3. Угрин В.В. Діджиталізація митного контролю в Україні. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 47. С. 168–173. URL: [https://doi.org/10.32843/infrastruct47\\$31](https://doi.org/10.32843/infrastruct47$31)
4. Бліщук К. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-30>
5. Зайцев В. Є. Митна політика України в контексті євроінтеграційних відносин. Вісник економічної науки України. 2017. № 2. С. 43–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2017_2_11.

Підходи до визначення поняття «митна політика»

Автор, джерело	Визначення
Митний кодекс України	Державна митна політика - це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Державна митна політика є складовою частиною державної економічної політики
С. Ківалов	Митна політика - певний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення ефективного функціонування митних кордонів і захист національних інтересів, а також національної безпеки держави у зовнішньоекономічній сфері
М. Лепеха, А. Ревунова	Митна політика є комплексом заходів, які здійснюються з метою забезпечення найбільш ефективного використання інструментів митного контролю та митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, спрямованих на підтримку позитивного торговельного балансу країни та розвитку національної економіки
К. Сандровський	Митна політика як система заходів, спрямована на забезпечення охорони державних кордонів і виконання зовнішньоекономічної програми держави в міжнародному спілкуванні через засоби митного регулювання, тобто державного впливу на сферу митних відносин.
К. Сандровський	Митна політика являє собою систему заходів, що регулюють ввезення, вивезення та транзит переміщуваних через кордони даної держави товарів й інших предметів, їх митне обкладення, оформлення і контроль.
С. Ківалов, Б. Кормич	Митна політика - це складова внутрішньої і зовнішньої політики, яка визначає зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин та організації митної системи і має на меті захист національних інтересів, національної безпеки й економічного суверенітету держави
Є. Курасова	Митна політика - діяльність політичних інститутів суспільства щодо виявлення, узгодження і координації політичних, економічних, правоохоронних, соціальних та інших інтересів за допомогою митної справи
О. Гребельник	Митна політика - це комплексна система заходів, спрямованих на забезпечення економічного суверенітету країни, охорону державних кордонів, реалізацію зовнішньоекономічної стратегії через сферу митних відносин
І. Бережнюк	Митна політика - це система поглядів, ідей та переконань, що формує основні правові та економіко-організаційні принципи митної справи
Д. Приймаченко	Митна політика - це відносно стабільна, організована діяльність державних інституцій, скерована на визначення мети та напрямків загальнодержавної політики в конкретній сфері та їх реалізація за допомогою політико-правових, економічних, організаційних заходів, спрямованих на захист національних інтересів і безпеки